

OROL

ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor:

ANDREJ TRUHLÝ-SYTNIAISKY.

Roč. VI.

Turč. Sv. Martin, 30. Novembra 1875.

Číslo 11.

Poesia.

Odkiaľ ideš a ku komu
Tak neskoro, šumná deva?
Pozri, noc sadá na kraje,
Vetor studený povieva.

Jak ma prijmeš, k tebe idem;
Či máš pre mňa málo miesta?
V domku tvojom svetlo vídať,
Tadialto ma viedla cesta.

Mäkké vlásky ponaprávam, —
Prvšia smelosť nevidaná, —
Mäkkú rúčku túlim k sebe:
Dnu poď, u mňa si vítaná!

Na komínku horí drevo,
Jasno horí kosodrievä;
A jej oko — divné oko,
Milo na mňa sa usmieva.

Jaká tu bieda, chudoba!
Začne pomali rozprávať, —
Jak tu môžeš pokojne žiť?
Jak pokojne i tu spávať?

Tvoje steny bez zrkadla,
Bez opony oblok nízky;
Všetko bohatstvo, čo vídať,
Rozhádzané sem tam — knižky.

Šumná moja divná deva!
Chudobný som šuhaj veľmi;
Vďačne vítal bych ťa hrdo,
Lež jak? z čoho? povedz, sdel mi! —

A tak pusto je u teba;
Vidíš sa mi ešte mladý;
Oko tvoje smútok značí,
Smútok obličaj tvoj blady.

A nikoho — sám jediný!
Nemal by si vôľu k tomu,
Túžby svoje, city svoje
Sdielať duchu priateľskému? —

Šumná moja divná deva,
Ktože teraz túžby schváli?
Ač počúva: zasmee sa,
Hlavu skrúti, preč sa vzdiali.

A priatelia! . . . kde že sú ti?
Blízko stojá, kým čo zhryznú;
Nakrmení, napojení —
V dialke stojá — v dialke miznú! —

Na kozúbku plameň sičí,
Z kosodrevia čeň hasne;
V mojej chyži — div nad divy!
Svetlá všade preca jasné!

A tie steny kam sa dely?
Na jich mieste krystallové;
Veci v kráse rozmanité,
Oku milé, duši nové!

I sám cítim zmenu blahú,
V srdci sa mi radosť hostí.
Či si prelud snov tráplivých?
Či skutočnosť to zemskejši? —

Ani jedno, ani druhé;
Slabé vaše zemské oči.
Jaký zrak máš: taký život,
Taký svet sa s tebou točí.

A mne bolo tvojho lúto;
Iný pohľad dávam ti ja.
Žij pokojne, myslí na mňa;
Menujem sa — Poesia!

Ján Čajak.

Lúka na Kriváni.

Poviestka z predošlého stololetia.

Spísal *Jozef Jančo.*

(Pokračovanie.)

Jako na zamračenom obzore po blesku hrom, tak v sklonenej hlave Števovej vznikla po myšlienke nádeja pomoci pre choravého otca. I myhol okom na utrápenú matku svoju a s tým vychádzal z izby von tak ticho, jako keď padá páperie z vysoka. Matka porozumelá jeho myhnutiu, vyšla za nim, až oba na priestranom dvorci zastali.

Hlásnik trúbil práve desiatu hodinu a noc tichá, pološerá ležala nad Pribylinou a celým okolím jako ustanovená slúžnica, keď dennými radovankami umorené a v sladkom spánku odpočívajúce panstvo svoje stráži.

Števo, zahľadiac sa do blízkej zjavenie sa mesiačka očakávajúcej noci, chopil matku za ruku a riekol jej v tichom, tajomnom nadšení:

„Či sa rozepamätáte na dnes pred desať rokmi? Pojali ste ma sebou na výroční trh do Sv. Mikuláša. Bolo to prvýraz, čo som mesto spatril. Všetko, čo tam moje oko zastihlo, bolo pre mňa nové a zaujímavé. Ten zakúsený vtedy požítok tak roznieťil môjho ducha, že s tým dňom, po tolkej skúsenosti počal som vlastne myslieť. Ale tá stará veštica Eva, o ktorej ľud všeličo hovorí, i to, že je vraj cigánka, čo tam pod židovskou klamarnicou oproti domu stoličnému na zemi sedela a postavajúcemu ľudu karty vykladala, na tú sa jak živ rozpomínam a rozpomínať budem. — Na žiadosť vašu i mne vyložila karty a vykladanie zavrela s tými vážnymi slovami: „Synku môj! Pred tebou stojí veľiké šťastie. Príjde v tvojom mládenectve doba, v ktorej si svojho otca, keď odo mňa ešte živej radu príjmeš a zachováš, osvobodíš od

smrti.“ Či sa pamätáte ešte na to okamženie, matičko?“

„Ludia hovoria, jako isté, že stará po-divná Eva na svet rozhnevaná zanechala navždy svoje stále bydlie pod vrbičským mostom a utiahla sa pod Kriván, ta do tých najhustejších lesov, po ktorých ešte sotva noha strelcova stúpala; tam vraj trávi svoj život vodne spaním a v noci sbieraním liečivých zelín na jednej lúke a odriekaním modlitieb v reči neznámej.“

„Ja idem vešticu Evu vyhľadať. Volá ma jakýsi vniutorní hlas a ujistuje ma, že ju najdem. Idem, a keď ju najdem, vezmem ju na slovo, ktoré mi dala pri vykladaní karát. Práve teraz jedná sa o život alebo smrť dobrého otca môjho. Ej, ej! že ma dobrák už dávno na to neupozornil, a veru sám neraz na priedomí v pondelí susedom vyprával, že je Eva veľmi ostrovtipná veštica a že obzvláste v tajných pokladoch prírody veľikú známosť má. Ja idem . . .“

„Čože myslíš, Števo môj?“ riekla prestrašená matka. To miesto, tá hôrna lúka, na ktorej dľa rozprávania ľudu Eva teraz bytuje, leží okolo Krivána v tých najhustejších lesoch najmenej tri hodiny od nás vzdialená. Kdeže ty po neznámych ti schodoch v strašnej noci čarodějnicu Evu, o ktorej ľud len so strachom si pošepkáva, hľadaj pójdeš! Noc má svoju moc a Eva je hrozná žena, neprístupná každej ľudskej duši. Čo sa druhým nepošastilo, to sa i tebe sotva pošastí. A, nechže ju i nájdeš: tvoj chod ku nej nie len že zostane bez výsledku, lež zaplatiť môžeš i životom odvahu svoju, lebo

sa stará Eva od toho času, čo sa jej syn Uvar zo sveta stratil, na celý svet, zvlášte ale na človeka toho, ktorý stratenie sa jeho zapríčinil, až k pomste hnevá. A beda tomu, na koho sa hnevá! Ona rozumie tajnostam, je čarodejnicou, ktorá keď snáď inému nič, nuž tvojmu dobrému, otcovi nemoc by nezmiernila, ale radšej zväčšila.“

„A prečo?“

„Nuž počúvaj, čo ešte neznáš: Stará Eva bola veľmi obľúbená pod Tatrami. Kdekoľvek sa zjavila, bola hostom vítaným. Zнала vykladať karty tak pravdive, že jej vykladanie vážilo sa jako neklamné proroctvo. Ku tomu, napriek svojej tajnostkárkej a hrôzu vzbudzujúcej povahe a chovaniu sa, bola spravodlivá, cudzí majetok bol jej svätý, lebo keď i prišla do domu po pýtání a nenašla tam krom nevinných detí nikoho druhého, poihrala sa s týmito, napomenula jich svojim spôsobom ku dobrému a zas odišla bez toho, žeby sa bola čo len prášku v dome dotkla. Zнала liečne byliny lepšie od učeníých lekárov a lekárnikov a v čas potreby na pekné prosenie pomáhala v sedliackej chalupe tak, jako v panskom dome za chatrný groš. No veštica Eva mala jediného syna, ktorého ľud Uvarom menoval. Bol hudobníkom náležitým, vedel naše trávniče na drotoových strunách svojim sláčikom tak z duše pre dušu fahať a na gajdách tak krásne hrať, že sa lip-tovskí páni so sedlačou pri každej príležitosti oň trhali. Ale čože, keď práve na cudziemu patriacu vec, ktorá sa mu pozdala, túžobným okom hľadel a držal sa toho porekadla, že „každé hrable ku sebe hrabú“. Divná vec: matka poctivá a syn — zlodej! Bol na Pribyline a sprevádzal tam svojou milou hudbou svatbu dievčiny, z najprednejších diev našich, Eleny Pernikovej s hodným mládencom Jankom Hrdým. Oj, bola že to za svatba! Bolo tam všetkého na vyber a Uvar so spoločniky mal hojnú žatvu. A preca nespokojil sa tým, lebo na zpiatočnej ceste do Vrbice pojal ukradomky z tvojho otcovej čriedy jedon kus, z ktorého v ten istý deň bola vraj pod vrbickým mostom hostina. Tvojmu otcovi dobrákovi prišlo lebo za kus zaplatiť, alebo svoje poctivé meno

uštrbiť. No nechcel ani jedno, ani druhé, ale sa sobral pred súd, dal svoju ponosu a prosil o pomoc. A hneď za tým v tretí deň už súdu bolo známo, z čieho junca sa pod vrbickým mostom Uvaroví kamaráti, hudci, valasi i cigáni, hostili. Ale Uvar nečakal na lapajov, lež stratil sa jakoby pod vodou a nikto nezná; či ešte žije, a či už umrel. A stará Eva, ktorá tak horúce Uvara milovala, stala sa odrazu bezcitelnou a na celý svet, zvlášte ale na dobrého otca tvojho, neuhasiteľným hnevom zanevrela. A od toho času rok po rok padajú najlepšie kusy z jeho čriedy, a nik nevie, jako sa to deje. A ver, synu, to mu Eva počarila. Nahľadni teda, dobrý syn môj, že moje obavy o teba nie sú zbytočné, a zostaň doma, lebo ač tvoji úmysel k takému podniku zasluhuje rodičovského pochválenia, ale krok tvoj môže pre mňa stať sa dvakrát smutnejším, bo sa mi sotva vrátiš!“

„Ach, odpustte, maticko moja, že vás teraz nemôžem poslúchnuť — ja idem. Jakémusi tajnému hlasu, ktorý ma ta volá, odolat nemôžem. Bôh, ktorému dôverovať vždy ste ma učili, sprevádzať ma bude i v strašnej tejto noci, lebo on je len preca najmocnejším a nádejem sa, že nájdem cestu nielen ku Evinej tajnostnej chalupe, ale i ku jej srdcu. Dunča pojmem sebou. On ma vždy sprevádza; i tak je verný a rozumie už i mojim myšlienkam, jakoby ozaj rozum mal; i nedá mi ublížiť. Ráno s východom slnka budem už zas doma, lebo stádo na pašu vyhnať musím.“

Na tieto slová Števove nastalo ticho. Dunčo, začujúc o sebe reč, vstal z brlohu svojho a priskočil ku Števovi.

„Tak, tak, Dunčo môj! Ty už len mojim verným sprevádzačom zostaneš a obzvlášte v tak vážnej záležitosti, jaká túto nočniu cestu nastúpiť ma núti. Ale buď tichý a opatrný a zostri všetky svoje smysly. Len mi to najdi, čo ti hľadať pokážem a ostatnie je vec moja.“

Dunčo takouto prípravou jakoby uveličený, ošmietal sa okolo Števa, polizal jeho nohy z prava z lava, zavrtil gundžovatým chvostom, odprskol niekoľkoráz, jakoby sa mu

bolo kýchlo — všetko to byly nemé znaky verného zvierata, že jeho slová chápe a sa dla rozkazov spravovať bude.

Števo vnišiel ešte do izby, stisol láskave otcovi a matke ruku, a s tichým „Pán Boh s vami!“ stratil sa s Dunčom von z dediny.

Prijde na rozcestie medzi Pribylinou a Kokavou, i zastal skúmajúci, z kadiaľ asi bližšia cesta pod Kriváň. Volil si pravý breh Belej. Táto stonala v tichej noci šumením a jej prudké vlny rúcaly sa ponad seba a plieskaly o kvetnaté brehy jako víchrom rozbúrené. No bol to rieky tejto riadny tok. Takí sú i Tatranci, čo sa u pstruhoplodných potokov a riek zrodili a po jejích vlnách sa premávajú.

Noc bola nevyrovnane krásna.

Ligotavý mesiacik s utrateným okrajkom došiel z kadesi zpoza Tatier a polieval srieborným svetlom svojim vrcholce tmavých sosieľ a jedlíc, a prenikal i na pôdu čerstvou rosou okúpaných bylín. A tie Tatry slovenské stály jakoby rozkazy dávať naučené, veľké panie nepohnute; jejích hrebene razily si priechod vysoko — do neba. A ten vetrik tatránsky poohrával sa s pestrým kvetím po lazoch a lúčinách, s listím po stromoch sťa nedočkavý motýl — usnul a prebudil sa, prebudil sa a usnul i kolembal trasolistú brezu, čo tak s radosťou pod Tatrami rastie. Len jediná Belá, svojim ustavičným válaním sa, vydávala huk jakoby sprítomnelého vodopádu Niagary i ponáhlala sa ta — ku malebnému Hrádku, pod stráňu Svätójancov, jakoby vedela, že tam Váhu, milencovi to svojmu, do náručia padne. A tie peny hádzaním vln narobené, sbieraly sa v zátisínach pribrežných a v bladom svetle mesiačka ligotaly sa jako drahé perly na povleku kráľovnej. Bola to krása nad krásu, zveličovanú vážnou kloňbou stonavých jašlín po nameloch Belej sa vypínajúcich.

Keď predtým, no teraz nemal Števo oči pre krásu prírody; mysel jeho sústredňovala sa jedine v predmete svojej púti a s ňou spojeného zdraru. Preto za každým citlivejším udrením nohy o končistú skalú, na ceste ležiacu, privolal sám sebe z ticha:

„Nič to, len ďalej, len ďalej!“

Prudkou chôdzou zadychčaný zastal, od-dychoval. Dunčo pri ňom si lahol.

Lež čo to za obraz? Belá nesie na chrbte svojom klátovnicu, jako spustene struny na huslach sbitkom svojim rozvlačujúcu. Na nej stojí obstarný Dovalovec jako na stráži a spravuje ju obratne veslom svojim, aby balvánu zo sriedku riečky čnejúcemu vyhnúť mohol. Za nim sedí asi štrnásť rok veku čítajúca dievčina v ľahkú plachtičku učepená. Mesiacik krásne svietil na tú vidinu.

Sotva ale že Števo na plť a jej nákladok bližšej prizrieť sa stihol, zašiel mesiacik za obláčok, a v tom prerazil mu dušu bolestný vykrik:

„Jaj, Bože môj!“ — Plť vrazila do balvánu a dievčina — tonula vo vlnách.

Jedon skok a Števo stal sa ochrancom ľudského života.

Dievčina stála na pobreží svojmu ochran-covi v oči, a jako na duchu stratená, otriasala sa z vody. Chcela ďakovať, no — nemohla, súc prestrašená, zimou dojatá a podivným jakýmsi citom zachvátená. I Števo nemal rečí, len jeho pohľad milostný prezradzoval cit spoluútrpnosti, blaženosti. Plť niesla sa ďalej a ďalej a švarná dievčina stratila sa jako srna v hústi. Števo kráčal horou prudšie, jakoby to dohonit chcel, čo zameškal. Len po čase povzdychol:

„Ubohá dievčina, tys' zachovaná, ale otec môj?! Dajže Bože i jemu takého ochranca!“

Čuť vážne hlasy zvona, ktoré letely z ďaleka pod Tatry a odrážaly sa jako živé od doliny do doliny. Bolo to zvonenie na noc z Vážca, alebo dakde horelo, alebo je to už z polnoci? Kto zná?

Števo zastal a mimovoľne podľahol jakejsi tesknote. No v povedomí svojho krásneho podujatia — vyplnenia detinskej povinnosti zašeptal sám sebe čosi, prežehnal sa krížom svatym a kráčal živo a odhodlane, vždy vyššej a vyššej, jako sa na hrdého mládenca sluší. —

Pocítil, že je v hustom lese. Svetlo mesiačka nemohlo preniknúť cez vysoké, husté jedle — zakryly nebo a Števu objala tma,

v ktorej samého seba nevidel. Stál teda jako skamenelý dlho, dlho, nepohnute. Až po chvíli pustil sa v pochod ku východu, ku západu, lež vrátil sa a namieril krok svoj ku juhu a severu jakoby vnuknutím vyšším, že pre Silného rodinu, na teraz zronenú, len z týchto jakokolvek v prírode sebe protivných strán nádej a zdar kynie. V tom prenikol mesiačik a ukázal mu miesto k oddychu — peň jedlový, ktorý v zbútnelosti svojej svietil s mesiačkom o závod jako zázrak. Dunčo ulaknutý užuž ku zaštekaniu sa chystal, no vidiac na Števovej tvári pokoj, i on sa upokojil.

Števo sadol si na peň a hľadel pred seba; i preniká orličím okom hustú tmú lesom. I blyskne ohnivý bod, až sa mu oko ziskrilo. Nebol to svetlonos, lež oheň skutočný. Vstal a skúmal zohýnajúc, napínajúc sa. Opäť blysklo nečo. Chcel mu v úsrety, lež ten stratil sa a naň nasledovala tma väčšia. Chodí sem tam, vietí, hladí, no nadarmo — všetko je ticho jako predtým. Nasledovalo blysknutie po tretíraz a trvalo nezmenene sťa svietelná na konci dlhočiznej podzemskej klenby horiaca.

„No, chvála Ti, Bože! to znak ľudského bytu. — Les nedotknutý, hora príkra — tu strelec zatáraný — snáď i na svet zanevrevšia Eva? Dunčo tu tu...“

A ochotný psisko stratil sa, hľadal — až po čase navrátiac sa dával tichým skúcaním znak, aby ho Števo nasledoval.

Stalo sa.

Na nevelikej, z jednej strany zázračnými skaliskami, z druhej neprebitným pralesom obtočenej poľanke, vysoko na Kriváni, stála chatrč, z jejžto malinkého okienka prenikalo svetlo. To ten ohnivý bod, ktorý sa Števovi zjavil a za ktorým sa chápal. Chatrč, ktorá stála na pokraji tej bujnou voňavou trávou porastlej lúky, bola biedna, jej steny z jedlovej kôry, jej pokrov zo sviežej čečiny. Chatrč biedna a preca tak krásna, tak vábivá! No, v Tatrách je všetko krásne a sháňanie sa po dolnozemskej rovinách pri všetkom tom tak nápadne sa rozširuje! Tam pod vysokými Tatrami chatrč biedna viac púta oko, jako umelými zďami vylištený

hrad na pustorovinách. Tam veleba a zbožnosť, ktorá zlých duchov neznesie.

Muselo byť hodne po polnoci.

Števo stál pred chatrčou a nazrel do okienka. Čo vidí? Starenu! Tahy známe, videné. Bola to veštica Eva, tá istá podivná Eva, ktorú pred desať rokami videl a od ktorej pri vykladaní karát počul tie vážne slová:

„Synku môj! pred tebou stojí veľiké šťastie. V mládenectve tvojom príjde doba, že si oslobodíš od smrti otca, keď moju radu prijmeš a zachováš.“

„Ona živá, stojí predo mnou!“ myslel Števo a prejavoval radosť, ktorej Dunčo porozumejúc nezbedným byť počal. Len nemé pohrozenie naučilo ho, že v chatrči môžu byť prepodivní ľudia, ktorých sa báť treba.

V tom ozve sa z chatrče blak ovečky a starena vezmúc blakot ten za neobyčajný zdvihla sa od krbu, na ktorom polomdlý ohník praskal, otvorila okienko a chraplavým, útroby prenikajúcim hlasom privolala:

„Ku mne len Bohu a nevinným deťom volno! Kto to, čo ma znepokojuje? Kto tu, čo hladá?...“

Na prísne vyzvanie toto odpovedal Števo hlasom milým, otvoreným, nevinným:

„Ja som to, starena moja, ja — dieťa nevinné a prichádzam v slušnej povinnosti detinkej prosiť od vás poradu a pomoc. Nezazlíteže kroku môjmu, ktorý vašu samotu a nočnú pokoj búri, ale — potreba, svrchovaná potreba!“

Starena precítila. Zažala smoliak, otvorila vchod a privolala:

„Volno ti v mene Božom!“

S horiacim smoliakom v ruke postavila sa v sried chatrče.

Škulavý pohľad jej bol strašný, no strašnejšia jej postava. Bola skrčená jako vrba — opravdivá to staroba. Oblek najposlednejší — opravdivá to chudoba. Na hlave čepiec s klepcami, dávno nepratý — opravdivá to zanedbanosť. Zpod čepca chumelily sa jej šediny. Nos končitý, telo vyziable a nadovšetko vyčivená tvár v svetle smoliaka obladnutá predstavovali ju jako skutočnú smrť. Za okamženie nehoovorila ani slova, len merala prí-

chodzieho až do zimomravôk od päty do hlavy okom prísny, okom strašným.

„Tys' hodný mladík,“ počala, „a pohľad tvoj je milý, nevinný. Keďže máš srdce tak svieže jako líce a dušu tak čistú, jako oko, tak, ďakuj Bohu — urobíš i zlé dobrým. Eh, o zlosti sveta znám mnoho rozprávať! Ľudia pretvorujú sa vo zvery dravé a tieto v ľudí. Prebývam tu, vzdialená od hluku sveta, medzi divinou a táto prichádza pred chatrč moju a pojie z ruky mojej, keď jej podám drobký svojej biednej stravy, a tam — tam medzi ľuďmi, vo spoločnosti ľudskej, ktorej som za biedny kus chleba pomoc prísluhovala — mali ma za prašivého psa; vyhnali mi bez príčiny nevinného jediného syna preč, preč do sveta, vzali mi syna z náručia môjho, vyhnali ho preč, o ktorom ani chyru, ani slychu, ktorého som tak milovala! Opustil musel mať svoju, osirotiť svoje dieťa — jediný to poklad, jediná potechu moju, a mne ukázali prstom, i vyhnali ma hľa sem, do tohoto pustého lesa, neprístupných hôr, mňa bosorku Evu, ktorej predtým svet všetok mladistvý život otrávil Hoj, blesky nebeské — svet mi všetko chcel vziať, všetko a ja utiekla som hluku jeho, čo i pozde, utiekla som v tento divoký kraj, lebo svet bol divokejší od tygra, od hyeny; utiekla som sem, abych tu ukryla svetu svoj posledný poklad. Hôrna táto luka je môj svet. A tu mi tak dobre, tak voľno, tak sladko! Vzdialenosť a divosť táto je mojim rájom. Ona dáva starene v horúcom lete stien, otrhanú štíti proti zime a poskytuje jej pokrm každodenný. Ja na svet hladieť nemôžem — ja ho nenávidím!“

„Odpusťte, starena moja, že vám na farchu padám, ale vy ste tak opatrná, múdra, dobrá a spoluútrpná! Za takú vás ten vami nenávidený svet, ktorý vám tolké bóle spôsobil, snáď nedrzí, a ja vás preca obísť nemôžem, čo jak by ste sa na mňa hnevali, a to preto, že ma k tomu detinská láska vedie; abych svojmu nemocnému vyhladal pomoc.“

„Myslíš to, synák?“ pýtala sa starena — a hladela mu vždy prísnejšie do očí, jakoby ho skúmať chcela, či ozaj pravdu hovorí.

„Ano, ano, stará matička moja, ja vás za takú držím, lebo nemožno, žeby ste zlá bola, žeby srdce človeka, čo priam nápadom ľudským stvrdnuté, utraťiť mohli cit tu v tomto živom, roztomilom lese — v náručí otvorenej prírody Božej, kde len pokoj a zbožnosť prebýva; ba naopak, tu i stvrdnuté srdce zmäkkne, cit zatupený očujneje, jako listok liekodajnej lipy na jar.“

Tak vlúdne slová mládencove vrývaly sa do fažkej duše stareny a účinkovali na jej rany, jako masť zázračných bylín. I sklopila oči a — zamyslela sa.

„Poď bližej, mládenče! Buď príchod tvoj požehnaný!“ riekla starena po chvíli.

Števo vkročil do chatrče a mimovoľne padol mu do očí jej priestor a náčinie. Bola štvorhranná. V jednom kúte od vchodu stál krb z úlomov skál. V druhom kúte oproti tomuto medzi okienkom uzrel na zemi jedlové šúlky čačinou čerstvou pokryté — lôžko to stareny. V tretom kúte bola dojná ovečka o kolok do zeme vbitý priviazaná, ktorá starene mlieko dávala. V štvrtom kúte dvíhal sa z hřby strapov veľiký čierny kocúr, hrbil sa, vytahoval nohy na pred, na zad a bzučal svoje uspávanky na počutie. Bol to Evin miláčok, tajomník.

„Tys ukonaný, mládenče!“ pokračovala starena ku Števovi. „Posaď sa, fde sa ti páci a riekni mi: kto si a čo žiadaš?“

„Som Pribylínec,“ odpovedal Števo, „a hladám, starena dobrá, slúbenú mi vašu radu a pomoc — pre môjho otca, ktorý na smrteľnej posteli leží.“

„A kto tvoj otec? Jako ho volajú?“

„Pavol Silný, slúži jako obecný pastier na Pribylíne,“ odpovedal Števo.

Starena zatriasla údami, jej čelo vráskovitě zmašťilo sa až na posledný stupeň; jej šediny rozpustily sa jako kyta bieleho lanu, keď sa vetru vystaví; ruky vyziable chytily sa spolu krčovite a tvár — tá vzala na seba podobu najstrašnejšiu.

„Čo? . . . ty syn pastiera Silného, čo mi spôsobil tolko bolastí, čo mi vyhnat pomáhal do sveta i mileného syna môjho?“

I zarehotela sa starena jakoby zdívelá. Kocúr najazil srst, oči jeho desne zasvietily

a miavčal i chystal sa ku skoku. Starena behala sem tam po chatrči. Dunčo túlil sa k svojmu pánovi úskostlive.

Števo sa zhrozil a len po chvíli ozval sa čo možno najvládnejšie:

„Hej, znám ja to, stará matka, že i otca môjho nenávidíte, a on preca nenie tak zlým, ani nebol, ani nenie nepriateľom vašim. Spomienka na Uvara činí vás snad tak rozdráženou, ale proti môjmu otcovi — nespravodlivou: veď celý svet hocorieval, že Uvar kradol a otec môj chcel sa zachrániť.“

„Ach, Uvar, syn môj drahý, tam si ty, tam je česť tvoja, jako česť matky tvojej!“ skrikla Eva hlasom chriplavým a naduté žily na jej sluchách prezradzovaly, že v duchu veľmi bojuje.

„Dovoľte že, matičko,“ pokračoval Števo, „abych ďalej hovoriť mohol. Chcem vás upokojiť, tak jako som vás nechtiac rozbolastil. Stál som vtedy vo veku detinstva a na celú túto pre nás nemilú, pre vás bolastnú udalosť pamätám sa len jako zo sna. Každý pastier sodpovedný je za stádo svoje. Že Uvar odcudzil si vec iného, to bolo svedkami potvrdené, za to môj otec nemôže, keď celý svet naproti Uvarovi hovoril a svedčil. A verte, že otec môj, čo žije, neukrivdil nikoho. Odpusťte otcovi môjmu, smilujte sa nad nim i pošlite mu lieky, on je tak dobrý, tak láskavý, on nechcel uškodiť Uvarovi. A keď tento bol nevinným, prečo zmizol? Stará matička, môj otec nechcel vám zle: smilujte sa, bez pomoci vašej zomre a vy ste mu pomáhať sľúbili!“

Bolast stareny neumenšila sa ani na tieto slová Števove.

„Ba, hej!“ prehodila prudko, s opovržením, „chlapče, hrach hádžeš na stenu! I poznať, že ešte nepoznáš svet. Nevieš, jaký je tvoj otec, jako sa u nás prisluguje spravodlnosť, jak biedny je človek, na koho svet zlý zanevre! Toho len tak zo žartu odsúda na dva tri roky do temnice a trpí po celý čas i na desatorako. Keď svobodný vjde, je pošinutý od palicovania a shrbený od prutovania, — v najväčších bolastach svojich má za spoluútrpnosť posmech. Preto

zmizol môj syn — znectený, jako jeho mater. A toho bol príčina tvoj otec! Ha, ha, hviezdy nebeské!...“

Do chatrče vstúpila dievčina. Bola švihlá jako jedla. Oči mala čierne a veľiké jako zralé slivky. Tvár jej bola brnavá, v belosť zahánajúca, šata najjednoduchšia a preca kriklavá, ku telu veľmi priliehajúca. Bola to Ružela, vnučka stareny, dcéra Uvarova.

Starena utíšila sa i čítala jej z očí príhodu neobyčajnú a ona tichá, nevedela čo povedať pri uhlíadnutí mládenca.

Vybrala sa bola večierkom do Hrádku nakúpiť potrebností ku sviatku Sv. Petra-Pavla, ktorý sa v chatrči každoročne sláviť zvykol. Chodila ta v noci, bo vo dne bola by sa s ľuďmi sretávala, ktorých sa mala strániť, tak to chcela starena. Chtiac si cestu zkrátiť, zišla dobre známymi grúňami ku Bellej, aby sa pri mesiačku dolu splavila. Konala už neraz tádeto svoju cestu, keď sa jej pošťastilo dobrého starého pltníka Jana dosťihnúť. Čo sa s ňou prihodilo, známe. No, neznala Eva, starena.

„Ty tak chytro, Ružela, poklad môj? To nemožno! Ja ta za bieleho rána len očkávala. A ty tak smutná, povec že mi, povec, čo sa ti nemilého prihodilo?“

Dievča dlho neodpovedalo, i začerveňalo sa. A z jeho vyhybovania odpovedi a držania sa napospol zavieral Števo, že dlhému jeho so starenou vedenému rozhovoru u vchodu načúvala a že hľadala spôsob, aby vyprosredkovala zdarenie jeho unovania.

Ženštiny stratily sa von a Števo pri temnom blkotaní ohníka samotný myslel na nemocného otca. Pri tom bolo mu úzko okolo srdca, bo poznal dievčinu!

Navrátily sa.

Obličaj stareny bol vyjasnený, milý a jej oko s lahodným úsmevom utkveto na Števovi dojmave.

„Tys hodný šuhaj!“ preriekla starena, „a ja krásnym činom tvojim skrotená nemôžem, nechcem odoprieť tú radu a pomoc, ktorú si odo mňa prosil. Ale — či poznáš túto dievčinu?“

(Dokončenie nasleduje.)

Hajduk Mijat a zástavník Komnen.

Srbská národná pieseň.

Vínko tridsať popíja hajdukov
 Na Kunore, výsokej polane,
 Medzi nimi dva harambašovia:
 Jedon zval sa z nich Tomičov Mijat.
 Od Konice bol z Hercegoviny;
 A ten druhý Komnen praporečník,
 Od Kotora hradu krvavého. —
 Keď sa bratia podpili vínečkom,
 Tak že vínko udrelo jim do líc,
 Sta vínečko rumenilis' tváre,
 Tomič Mijat takto prehovoril:
 „Bratia moji, tridsiatí hajduci,
 Jakoby sokolov sivých tridsať!
 Či junáka nerodila matka,
 A neodchovala sestra brata
 Bez kolísky, na ručičke pravej,
 Mužským pásom ho neopásala,
 Junáckym naš hlasom nevolala,
 I nevypravila ko mne v čatu,
 Aby so mnou číhal na polane?
 Ešte som sa neoženil junák,
 A už veru rád bych sa oženil,
 Za mladí a za svojho junáctva,
 S krásnou sestrou Osmana Dizdara
 Z Udbiny, tam z tureckej krajiny.
 Alebo ju pojmem si za ženu,
 Alebo sa nikdy neožením.
 Do tureckej kto zajde Udbiny,
 A dievčinu Ajkunu dovedie,
 Krásnu sestru Osmana Dizdara,
 Bohatstva tri náklady dám jemu,
 Samých žltých a mäkkých dukátov
 A tri mulice, čoby niesly poklad;
 Opustiť mu voľno hory, vrchy
 A ísť k moru započat' kupectvo.
 Všetkyh tridsať zatate mlčalo,
 Len na trávu zelenú hľadeli:
 Jako rastie tráva na planine,
 Jako tá hruď u mladej dievčiny.
 Jedon hľadá na jedlu zelenú,
 Jako jedla rozložila vetve,
 Sta plecía na dobrom junošovi;
 A kto junák, len zbroj si obzerá.
 Lež keby ste Komnena videli!
 On hovorí svojmu pobratimu:

„Pobratime Tomiču Mijate!
 Pravda-li to, čo si práve slúbil
 Dať za švárnu tureckú dievčinu?
 Obecal's tri náklady bohatstva,
 Tri mulice, čo odnesú poklad?“
 Tomič Mijat jemu odpovedá:
 „Pravda je to, Bohom pobratime!“
 Keď to začul Komnen praporečník,
 Skočil hajduk na hajducké nohy,
 Zaskočil si na zelenú horu,
 Rovno išiel ku výsokej stene,
 Vyzliekol sa a zas preobliekol;
 Hajduk zložil hajducko odenie,
 A tureckým priodíal sa rúchom,
 Jako nosia turskí krajišníci.
 Po turecky šablu si pripásal,
 V prosriedku polapil svoju šaru,
 Švižno zbehol zo zelenej hory,
 Jako jednoroční mladých jelení,
 A vlečúc sa od jedle ku jedli,
 Kým sa z hory zelenej vyviečie
 I vystúpi na pole Udbínske.
 Pod Udbinou popoháňal pošom,
 Tak dojachal hajduk do Udbiny,
 Až pod väžu Osmana Dizdara,
 Prosto ubieral sa k bielej väži;
 Tam na väži Osman Dizdar sedí,
 A okolo neho tridsať Turkov,
 Turci pjú víno i pálenku.
 Hajduk úctu vzdáva jim turecky,
 Turci dobre prijali poklonu;
 I pomknúc sa jedon ku druhému,
 Pri Osmanu spravili mu miesto
 A dali mu tridsať čaší vína:
 „Oždeldija, vítaj nám srdečne!“
 Popil hajduk a nezmočil fúzy.
 Pozreli na seba tridsať Turkov:
 „Bože milý, jak divný to junák!“
 Osman Dizdar takto ho osloví:
 „Na môj vieru, mladý krajišníku!
 Odkiaľ si ty, z ktorého si mesta?
 Jako sa po mene nazývaš?“
 A hajduk povedá, že z ďaleka,
 Od Barata prekrásneho hradu,
 Verný sluha Muja Baratského.

„Vypravil ma môj hospodár Mujo
 A to k tebe, Osmane Dizdare,
 Sober čatu do zelenej hory,
 Zočili sme na horách hajdukov,
 Zočili sme tam hajdukov tridsať,
 A dvoch predo nimi harambašov.
 Jedon z nich sa volá Tomič Mijat,
 Od Konice tam z Hercegoviny,
 A druhý je praporečník Komnen,
 Od Kotora, hradu krvavého.
 Sober čatu Osmane Dizdare,
 Nech stíhame po horách dušmanov,
 Nech stíhame a jich nenecháme!“
 Jaknáhle to začul Osman Dizdar,
 Potlapkal ho rukou po ramene:
 „Beaferim! Ty môj verný sluho!“
 A zas mu dal tridsať čaší vína. —
 Keď si hajduk vína z chuti zapil,
 Na železné naklonil sa okno,
 I pozeral z bielej väže dolu,
 Pod väzou dievčeniec krásnych kolo,
 A v tom kole tridsať bolo dievčin,
 Všetko sestry tureckých vladárov!
 I Ajkuna utešená deva,
 Krásna sestra Osmana Dizdara.
 Bystu Bohu, či ti je za dievča!
 A v jakom to čarokrásnom rúchu.
 Jedna hlava a troje oveskov,
 Obrvy sú morské pijavice,
 Čierne oči sta morské trnôčky,
 Myhálnice, — krydla lastovičie,
 Líčok dvoje, — dve ruže červené,
 Biele zuby, — perličiek dva rady,
 Ústa sú jej schránočka na cukor,
 A jaké sú u Turkini ústa!?
 Hoj, sladšie sú nad všeliký cukor!
 Jedny uši, — a zausnic troje,
 Jedno hrdlo, — tri skvostné obojky:
 Jedon z čisto-bieluškých je perál,
 A druhý je z červených koralov,
 A ten tretí z mäkkuškého zlata.
 Obojok ten z perličiek bieluškých,
 Ten jej padol na bielunké prsia,
 Biele perly a biele sú niadra,
 Jedno s druhým krásne to pristane.
 A ktorý je z červených koralov.
 Ten jej zrovna padol na hrdielce;
 Bielo hrdlo, — červené korale,
 Jedno s druhým utešene svedčí!

A ten tretí z mäkkuškého zlata,
 Ten jej prosto dol hrdielkom padol,
 Že jej zlato trepoce po zlate.
 Jedny plece, — trojnásobné šaty,
 Jedno srdce, — tri pásy zo zlata,
 A na nohách mestvy a papuče,
 A na bedrách spodky sandalije,
 Ach, jaké má utešene krásne!
 Morskými jich podšila myšiami,
 Kde jich viaže, by ju netlačily.
 A spodky sú divne vyšívane:
 Vyšila si na ne ptáčikov a líšky,
 I zajacov kusých darebákov. —
 Vysoká je jako lesnia sosia,
 A tenučká jako štihlý prútik.
 Keď sa smeje, — jak keď slnko hreje,
 Keď hovorí, — staby holub vrkal,
 A keď tančí, — sta laň sa prechodí!
 Zvítas' v kole, jako vetor horou. —
 Hoj! keď zhora bol ju zazrel hajduk,
 Tríročnia ho zimnica popadla:
 Počne zvučať na prsách brnenie
 Od veľkého prekvapenia juna
 Skočí hajduk na nohy junácke,
 Čiapku zníme, až po zem sa klania,
 Začne prosiť Osmana Dizdara:
 „Hoj, Osmane, drahý hospodáru!
 Či svobodno trochu si zatančiť,
 Zatančiť si v kole krásnych dievok?“
 Osman Dizdar taktó odpovedá:
 „Svobodno ti, služobníku verný!
 Pojmi si tú, ktorá sa ti páči,
 Jak ti lúbo i moju Ajkunu.
 Zabávaj sa, no rukma nepantaj,
 Lebo ztratit' mohol by si hlavu.“
 Jaknáhle to začul hórni hajduk,
 Zo sredu vychytil svoju pušku,
 Skokom letel z bielej väže dolu,
 A tak ľahko dolu poskakoval,
 Že za nim letely drobné zchody,
 Ano z väže padala i malta,
 Celá väža striasala sa zdola. —
 A keď vstúpil na dvor mramorový,
 O väžu si oprel pušku svoju,
 Pri Ajkune rozostavil kolo.
 Ale diabol nedal mu pokoja.
 Kde je šťastie, tam je i nešťastie.
 On jej rúčku svojou stískal rukou,
 A stupil jej nohou na papuču.

Podivne naň pohliadla dievčina,
 Hromovitým hovoriac mu hrdlom:
 „Hoj hajduku, aby ta Bôh zkáral!
 Kyže diabol teba sem domiesol
 Ku väzi Osmana, môjho brata?
 Čo bys priam mal krýdla sokolove,
 Prec' by perie nedonieslo telo,
 Tým menej, hajduku! tvoju hlavu!“
 Predesil sa praporečník Komnen,
 Takto vetí Ajkune dievčine:
 „Hoj, Ajkuno! Bodaj ta had štípnul!
 Čo ma krstíš? — len sa pokršť sama!
 Veď som ja nie praporečník Komnen,
 Lež som sluha od Baratu hradu,
 Verný sluha Baratského Muja.“
 Podivne naň pohliadla dievčina,
 Hromovito jemu odpovedá:
 „Hoj, netáraj, Komnen zástavníče!
 Ešte mi len sedem bolo rokov,
 Popálil si Liku i Udbinu,
 Tri si zabral húfy nevoľníkov,
 Cez Udbinu s' otrokov prehánal.
 Nemyľim sa, dobre ňa poznávam,
 Po obočí i pravom bajúze.“
 Keď to začul praporečník Komnen,
 Sem i tam sa v kolese potácal,
 Kým od kola neodtiahol dievku,
 Pobožkal ju zo tri štyri razy,
 Tak ju sladko on povykozskával.
 Že jej krv vystrekla z bielej tváři,
 I hodil ju na plecía junácke,
 Lavou rukou ruky jej sväzujе
 A pravicou pušku svoju schytil,
 Popchol nohy i počal utekať
 Po Ubínskom poli po širokom.
 Strašným krikom zkríkly devy mladé,
 Všetky sestry tureckých vladárov:
 „Hoj úbohý Osmane Dizdare!
 Z vysokej sem prišiel hajduk hory,
 Jehož meno Komnen praporečník,
 Odniesol ti Ajkunu dievčinu,
 Odniesol ju na hory zelené!“
 Hoj, keď to uslyšal Osman Dizdar,
 Janičárov zavolał tureckých:
 „Do nôh, chlapi, Turci janičári,
 Ta sa za ním mojím nepriateľom!“
 A Turci sú jako hôrni vlci,
 Polapali si dobré konšky.
 Lež kým Turci na kone skočili,

Dobehol už hajduk do sred poľa!
 A kým Turci do sred poľa došli,
 Zatiaľ hajduk do hory zelenej,
 Na hory sa dostal i poľanu,
 — Bo je Komnen junák na bojišti —
 Ku zrebcu dobehol štvorročnienmu.
 Keď dostíhol horu i poľanu,
 Hoj, hneď páľil on zo svojej pušky.
 Puška razom oheň zachytila,
 Hora jačí — a poľana hučí,
 I zo stromov lísta valom padá
 A po zemi tráva polihuje. —
 Začuli to hajduci na hore,
 Hneď poznali pušku Komnenovu.
 Tomič Mijat takto prehovori:
 „Bratia moji, tridsiati hajduci!
 Jakoby sokolov sivých tridsať!
 Či čujete pušku Komnenovu?
 Komnenovi hrozí nebezpečie,
 Junákovi snah' ide o hlavu,
 Alebo vydobyl veľkú korisť.
 Teraz do nôh, bratia moji drahí!“
 Hajduci sú jako lačni vlci.
 Pritiahli si na nohách opanky,
 Z prosriedku si vychytili pušky,
 Preskacujú klady i priebradu,
 Až na cestu hôrnu sa dostali.
 Mimo seba nechali Komnena,
 Shliadnuc v dialke rozlútených Turkov.
 I hovorí ku nim Tomič Mijat:
 „Bratia moji, tridsiati hajduci!
 Ajhľa tridsať Turkov tiahne na nás,
 A pred nimi jazdí Osman Dizdar.
 Vy namierte každý na Turčina,
 Ja strelím na Osmana Dizdara.“
 Zaraz hodli sa bratia hajduci,
 A po tých sa rozstúpili slovách,
 Na jedlice opreli si štíty
 A štítami zakryli si prsia,
 I natiahli ligotavé pušky.
 Hoj, keby ste Tomiča videli!
 Celú pážbu svojej slúbal pušky:
 „Puško moja nezaprenever sa mi!
 Do nepriateľských rúk neupadni!
 Len dnes ma neoklam svojim ohňom,
 O oko ňa ani nepoprosím.“
 Puška razom oheň zachytila
 A Turčina výborne trafila,
 Rovno v čelo medzi obe oči,

Na štvoro mu rozpoltila čelo,
 Po ramená odtrhla mu hlavu,
 Bo puška je všeničiaca šara,
 Ktorá bere funt púšneho prachu,
 K tomu tridsať sriebrolesklých kuli;
 Keď uderí, lekára nehľadaj!
 Od hajduckých tridsať pušiek padlo,
 Tridsať Turkov do náručia smrti!
 A hajduci vyhladli sú vlei;
 Zo zelenej vyskočili hory,
 Z Turkov nadobyli korisť veľkú,
 Ligoťavé zbrane z nich zobrali,
 Do kunorských navrátili sa hor.
 Na horách tam našli už Komnena,
 Kam tureckú doniesol dievčinu.

Keď sa síšli oba pobratimi,
 Šíra ruky, lúbajú sa v líca,
 Na junácko zdravie vypytujúť.
 Komnen devu Ajkunu podáva
 Pobratimu Tomič Mijatovi,
 Mijat jemu náklady bohatstva,
 Krásnych žltých i mäkkých dukátov,
 I tri mulíc, čo ponosú poklad. —
 Hoj, keby ste Komnena videli!
 Poklad poslal do Kotora hradu,
 Sestrencovi Jović vojvodovi,
 By dal hradby opraviť kotorské.
 Hoj, s peniazmi Komnen kupčiť nevie,
 Za to puškou dobre strielať umie.
 Zo srbského August Hor. Kréméry.

Výlet na švajeské Alpy.

Cestopisné náčrty podáva *Martin Bujna*.

(Pekračovanie.)

Zvláštnu pozornosť všetkých obracal na seba v polovnícke šaty oblečený muž. Bol on ozaj nie každodennou bytnosťou. Na hlavu mal vysoký zelený klobúk so širokou stužkou, za ňou orličie perá a alpské kvetiny. Cez plecica visely mu dve kožušiny, z kamzíkov, ktorých hlavy cez plecica napred trčaly a ktoré spinkou na prsach mu spojené byly. Vysoké čizmy siahaly mu vyše kolien. Ináč mal oblek poľovnícky, z ktorého pravda pre kožušiny kamzíkove len nečo na predku vidieť možno bolo. Bol to zvláštny zjav. Hlava jeho bola hustými sňahobielymi šedinami pokrytá. Brada tiež šedivá, ba biela jako sňah visela mu dolu na mohutné prsia a rozprestierala sa na široko. Oko jeho prenikavé žiarilo ohňom mladistvého junáka — a preca, jako sám hovoril, mal vyše osemdesiat rokov. Povšechný výraz tvári prezradzoval muža, ktorý nieraz smelým čelom s oči v oči smrti hľadel. Na ľavom boku stála veľká puška, na ktorú sa pyšno podopieral. Pred nim stál stolík, na ktorý lenivo opretá bola jeho pravá ruka, keď zrak svoj hrdo-pyšno po cestovateľoch obracal. Na stolíku ležaly v peknom poriadku čerstvé alpské ruže a iné kvety,

rozličné nerasty, peria alpských ptákov a v prosriedku väčšie menšie jeho vlastné podobizne. Všetko toto odpredával cestovateľom — na pamiatku. Svoj tovar nikomu neodporúčal, k tomu bol pripyšný.

Mnohí turisti tiskli sa k nemu, ktorí jeho osobu, tovar obdivovali, buď i nečo kupovali.

I prikročí k stolíku elegantne oblečený pán, a prihovori sa mu v dosť lámanej nemčine:

„Co stojí táto väčšia podobizňa vaša?“

„Dva franky,“ reči Švajciar flegmaticne, no zvučným silným hlasom.

„Kráľovu podobizeň dostanem za jeden frank a za vašu dal bych dva?“

Naša milá hrdá chlapina vytrhne mu podobizeň z ruky, položí ju medzi druhé a začne pozdvíženým hlasom:

„Viete čo, pane, podobizeň nektorého kráľa lebo cisára dostanete i za 50 centimov, za moju musíte dať dva franky, za menšiu jeden frank. A kráľ! Čože mi je kráľ? Znajte pane, že pred vami stojí najstarší, osemdesiatjedon roční „Alpengemsjäger“ (alpský poľovník kamzíkov), menom Aplanalp — a to

myslím je viac lež kráľ alebo cisár; lebo keď si vaši králi hovejú v nečinnosti, vtedy moja noha meria vysokú končiare nebotyčných Alpov a nejedon kamzík a alpský pták padá i padol výstrelom tejto pušky.“

I zdvihol svoju ohromnú pušku do vysoka a dokončil:

„A znajte pane, že táto stará noha ďalej zajde, lež vaša mladá, a táto ruka sa netrase, keď mieri!“

Každého zrak obrátil sa ta, odkiaľ tento pyšný hlas prichádzal. A keď si zakúpil s flegmatickým úsmevom jeho podobizňu najprv ten, čo ho k tomuto vyjadreniu povzbudil, hrnuli sa húfne k nemu cestovatelia, i každý zakúpil si nejakú maličkosť.

Pristúpil som i ja k nemu.

„Či ste počuli, čo som tomu Rusovi povedal? riekol na privítanie.

„Počul som, jako ste ho pokarhali,“ riekol som a on s úľubou vypočul moje slová. „Ale to nebol Rus; z rozhovoru jeho s paňou badám, že je Šved lebo Hollandan.“

„Ach nie, je Rus, lebo je taký pekný a má takú švarnú paniu; no ale je preca hrubian!“ odpovedal na potvrdenie svojej výpovede.

I opýtal sa ma, čo žiadam. Prezeral som jedno druhé a on nám ochotne vysvetľoval, ktoré pero je z ktorého ptáka, ktorá kvetina z ktorého končiaru. Pýtal som si jeho podobizňu. Hrdo podal mi ju a lahostajne zpusťil jedon frank do vrečka — a i dosiaľ neraz s úľubou podívam sa na jeho, viac lež kráľovskú, podobizeň, ktorá sa na poslednej strane môjho albuma nachádza i rozpomínam sa na môj alpský výlet.

Toto hrdé sebaapovedomie, keď i nedodosahuje tak vysoký stupeň jako u tohto „najstaršieho alpského polovníka kamzíkov,“ je charakterističnou známku švajetského ľudu. O plazivosti, jakú často u nás vidíme, a padaní do nôh opravdivý Švajciar nič nezná. Lenže to ani inteligencia švajetská, ani aristokracia peňažná, bo druhej tu niet, nežiada, jako u nás. Hovorí i ten najposlednejší delník s každým čo jako vysokopostaveným — smelo a otvoreno. Dost často očakával by človek i viacej šetrnosti a úctivosti naproti

zaslúženým osobnostam; ostatne sebaapovedomie ľudskosti túto nevytvára, — a nakoľko ľud švajeský nenie ešte mravne kleslý — prechováva túto i skutočne, vzdor iste ostrosti, ktorá schovanie sa jeho označuje. Keby náš dobrý slovenský ľud len tretinu tej národnej hrdosti mal, to povedomie svojej ľudskosti prechovával, jako tam, iste by sme ináč stáli a kadejaký „odkundes“ by našu ľubozvučnú reč a životné práva naše sverepe napádat a nešlachetnou nohou šliapať nesmel.

Loď blížila sa ku brehu. A sotva ku brehu pristala, každý tisol sa dnu; bo sa pozdávalo, že nás na jednu loď primnoho bude. No, dosť bolo miesta, bo niektorí zpät pozostali, lebo cestovali ta, odkiaľ sme my boli prišli — do Brienzu. Jazero, po ktorom sme sa plavili, volá sa „Brienzer-See.“ Pobrežia jeho, jak z jednej, tak z druhej strany je hustými horami obohnaté, ponad ktoré sa vysočizné vrchy a ohromné balvány skál vypínajú. Na pobreží jeho vidno niekoľko osád na úpätí vrchov.

Keď človek na to pozre, jako tieto dediny z jednej strany vodami, z druhej strany strmými zväťša holými vrchami a ladovcami obohnaté sú, ktoré keďby i za pasienku dobytku slúžily, preca len asi do polovice tomuže prístupné byť môžu; mimovoľne zpytuje sa:

„Z čoho ten ľud tu žije, žiť môže?“

Niečo donáša mu pestovanie lichvy, ale to nedostačuje, dostačovať nemôže. Nečo zárobku má v lete i od cestovateľov; to ale trvá len za niekoľko týždňov. V zime býva zamestnanie jeho mimo pradenia zvláste — rezbárstvo. Na podiv krásne veci z dreva vyrezáva, čo si cestovatelia na pamiatku kupujú, a to často za veľmi vysokú cenu, no rozváža sa i na svetový trh. Jesto v Interlakene a v Berne celé kupectvá, čo len tieto umelecké výtvy obratnej ruky ľudu švajetského na sklade majú. V Interlakenách videl som na pr. sáč, krásne z tvrdého dreva vyrezávaný, ktorý sa cenil za 150 frankov a v Berne Večeru Pána dľa Rafaela v cene 200 frankov, a od 80—100 a 120 fr. viac rozličných predmetov. Toto všetko by preca nemohlo dostačovať k vyživeniu toľkého ľudu!

A preca ľud ten nikdy vraj v takej citlivej chudobe neupie, v takej náš slovenský ľud na horných stranách. Keď ľud tento švajeský nemá i veľkú hojnosť, necíti aspon citlivý a častý nedostatok. A preca náš Trenčín, Orava, Liptov môžu sa nám zdať Banátom oproti niektorým vidiekom Berner-Oberlandu. Jednoduchá príčina toho je, že tu vrchnosti za úlohu svoju považujú starať sa o vzdelanie a mravno-náboženské pozdvýženie ľudu švajeského a tak i jeho hmotný dobrobyt napomáhajú, súrnejšie odpomoc hladajú, výtečným a praktickým vynálezom a vynálezom pochvalu a odmenu neodťahujú. A ponevác priemysel, remeslá, kupectvo kvitnú, má pri tom i ľud biednych krajov pod ozornými ladovcami svoju výživu. Hlavnie je ale to, že ľud nenie daňou obťažovaný, bo niekde nepatrne malú, niekde žiadnu daň neplatí. Vlastenectvo pozostáva tam vo svedomitej práci, ku rozkvetu a blahu vlasti smerujúcej. Každý teda pričíní sa, aby na svojej postati dľa sil svojich všeobecný záujem vlasti napomáhal, a tu napred kráčajú predstavení a úradníci.

Asi o pol jednej vystúpili sme z lodi, i stúpali sme pešky do dediny Interlakenu. Do dediny? A to dedina, kde veľkolepé, nádherné paláce jedon pri druhom pyšno sa vypínajú, takže jich ani veľikánske domy bársktorého svetového veľmesta nezahaňbia? Podobných dedín, jako je Interlaken sotva viac jesto, a jestli áno, je jich iste veľmi málo na svete. Iterlaken (inter lacus), leží medzi dvoma jazerami, ktoré pôvodne jedno byť mali. Unterseen volá sa dolina na východno-poludnej strane a tu leží i mestečko tohto mena. A toto mestečko má už zväčša drevené domy; no nenie to ani odstienom dediny Interlakenu, ktorá činí horniu čiastku k polnoci; mestečko a dedina táto tvoria vlastne jednu osadu, ktoré sú spojené mostom cez malú riečku, alebo potok Aare. Od jedného jazera k druhému ťahajú sa na oboch stranách krásne orechové stromoradia. Celá cesta trvá asi hodinu. Z východnej strany, ač trochu obdelač, ležia vysočizné Alpy; zo západnej vyššie nižšie vrchy, od poludnia prestiera sa jazero Thuner-See, od severu Brienzer-See. Malebno-romantická poloha

táto činí miesto najpríťažlivejším pre cestovateľov. Žiadon turista neobide Interlaken. Ale tolké množstvo cudzincov nikde sme nevideli, čo tu. Nie na stá, ale asnaď na tisíce možno udat počet cestovateľov, ktorí sa tu razom schádzajú. Možno tu vidieť typy, možno slyšať reči, možno vidieť kroje — všetkých národov Europy, ba i z iných čiastok sveta. Veľká sila ľudstva hemží sa po ulici, bo vlastne celá dedina je len jedna dlhá ulica. Mnoho omnibusov a kočiarov ustavične sem tam behá, tak že človek musí byť veľmi obozretný, aby pod voz neprišiel.

Mnohí tvrdia, že je toto jedon z najkrajších punktov zeme. Dlho obdivovali sme tie veľikánske staviská, a tie paláce nič iného nie sú, jako hostince, ktoré v zime prázdne stojá, v lete ale často zaplnené bývajú. My vstúpili sme do jedného z menších hostincov „Weisses Kreuz“ menovaného, kde pred nami už došli turisti boli spoločný obed začali. Hostinská nás oslovila, aby sme chvíľku počkali, že môžeme samotne obedovať. Bola to osoba milá, prívetivá. Poznala nás, že sme študenti. Počujúc nás hovoriť, domnievala sa, že sme Rusi, bo vraj naša reč tak zneje, jako ruská, ktorú vraj často tu počut.

Obed mali sme i hojný i dobrý, i platili sme len po jednom franku.

Zamýšľali sme bližšie na Alpy sa podívať; i umienili sme si, že tu prenocujeme a ráno nastúpime zpiatočnú cestu prez Bern, lebo náš súdruh Š. povážlive slabnul.

Po obede vystúpili sme na pahrbok Rugen, asi pol hodiny od Interlakenu vzdialený, aby sme sa ztadialto na Alpy podívať mohli. A keď už výhľad z Pilata na ozorné Alpy človeka okúzli, tým viac výhľad odtialto, kde takrečeno u päty týchto obrovských vrchov stojí. Končiare veľikánov týchto sú večitým sňahom pokryté. A keď teplota slnca v letných dňoch niečo z toho roztopí, zamrzne to opäť prez noc, i povstávajú celé balvany ľadu. Na to opätne napadá nového sňahu, i povstanú z toho celé vrchy ľadové, „Gletscher“ menované. Stáva sa, že sa takýto ľadový vrch odlúpi a s veľkým rachotom a treskom do prepasti zrúti. Lúče jasného slnka odrážali sa krásne na týchto

ladovcoch, hrajúc tie najrozmanitejšie barvy, medzi ktorými sa jasno-modrá najkrajšie vynímala.

Najvyššie končiare švajetských Alpov, ktoré tu pred nami svoje večne šedivé hlavy pyšno k nebies výšinám vypínaly, sú: „Finsteraarhorn“ s 13160', Jungfrau“ s 12828', „Mönch“ s 12600', „Schreckhorn“ s 12568' atď. výšky.

Sú cestovatelia, ktorí i na týchto veľkánov vystúpiť sa odváža; no väčšina jich zaplatí to obyčajne životom.

Dlho, dlho neznali sme zrak náš odvraťiť od tohoto veľkolepého divadla dôstojnej prírody Božej. Keď sme z Pilata hľadeli, širší obzor otvoril sa nám, no týmto rozptýlením pozornosti neurobia jednotlivé predmety tak hlboký dojem, jako keď v jich blízkosti stojac len na ne hľadíme. Tam hľadeli sme hneď do hlbokosti, hneď do ďalekosti. A keď sme stáli na dosť vysokom vrchu, nebola nám vysokosť týchto nápadná, ktorú ešte i veľká vzdialenosť umenšovala; teraz ale stojac na nízkom kopci, takrečeno na upätí tých veľkánov — tým viac zarazil nás pohľad na ne. Len keď už dávno jasné slnko skovalo sa za vysoké končiare vrchov a studený vetrik povievať začal, poberali sme sa voľným krokom dolu.

Večer ztrávili sme v jednej zahrade pri zlom pive a pri horšej hudbe; no mali sme za to požitok z prizerania sa na prítomných hostí, kde sme mohli svobodne ethnografické a psychologické studia robiť.

Na druhý deň o 11. sadli sme na parolod na Thunskom jazere — „Thuner-See.“ Nenie síce jazero toto bohaté na záhyby a krásy prírody; a niečo je i menšie, no ináč málo by sa dalo od „Vierwaldstatského jazera“ zahaňbiť. Pobrežie jeho posiate je nádhernými zvätsa v gothickom style stavanými letohrádkami, ovocnými sadami a tu i tu malými dedinami, za ktorými v nevelkej dialke nová retaz vrchov sa ťahá, medzi ktorými najvyššie až 8000' výšky dosahujú, ktoré ale nepatria k Alpám. Rozumie sa, že sme pri plavbe po týchto jazerách celý čas hore na valube trávili, jako vôbec všetci cestovatelia, ktorí prvýraz tadialto sa plavia.

Povozné lístky naše mali platnosť i pre cestovanie na lodi po zpomínaných jazerách.

Pohoršlivý výjav zapríčinili tu traja nemeckí židia svojim krikom, násilným šialeným smiechom a sprostým urážlivým vtipkovaním. Keď dajedon z nich nejakú urážlivú poznámku na daktorého z cestovateľov urobil, tu sa hlasne všetci rozosmiali tak, že sa to až tam dakde od pobrežia jazera ohlásilo. Upozornení na nesvedčné chovanie sa drzo sa na odpor postavili, z čoho by takmer šarvátka bola povstala, keby kapitán tak nebol výtržníkov k poriadku upravil a rozhnevaných utišil.

Je to pravda, čo sme i tu zkúsili, jak je žid biedny, vždy je ponížený, ba plázivý až do zunovania; jak je neodvislý a bohatý alebo nejaký vplyv majúci, je vypínavý a nešetrný až do pohoršenia.

Dorazili sme do mestečka Thun. Odtialto navracali sme sa so železničným vlakom prez Bern do Bazelu. Viac sme sa mali na tretej triede; no na jednej stanici vstúpilo do vlaku vojsko, a presadli nás do druhej, neskôr do prvej — bez doplácania. Proti tomu sme nič nenamietali.

Vlak tento čisto osobný tak išiel ani rýchlovlak. Nápadné nám bolo, čo sme nikde viac na železnici nepobadali, že nás tu formálne drgalo, a toto bolo asi tak, jako keď voz ide po hroblavej ceste. Naše šťastie, že sme v mäkkom sedeli, v tretej triede by nás bolo hodne sekalo. Dopytujúc sa na príčinu toho, dostali sme za odpoveď, že železnica ide dolu strmým vrchom, preto ostro hamovať sa musí.

Preutešený bol pohľad z okna na romantické okolie, kde trať železničná šla. Čas sa nám míňal rýchlo. Nebolo ešte ani 5 hodín, keď sme do Bernu, hlavného to mesta Helvecie, dorazili. Náš priateľ Š. vzdor našim prosbám odlúčil sa od nás, idúc razom do Baselu. My zostúpili sme v Berne, i chceli sme si poobzerať sídelné mesto Švajetska.

Zaopatrili sme si vodiča, ktorý nás za 1 frank k pamätnostiam Bernským povodil.

Bern je dla počtu obyvateľstva nie najväčším mestom Švajetska, lebo Ženeva, Zürich, Basel sú počtom obyvateľstva väčšie; ani ne-

nie najkrajším; mne sa aspon Zürich — v Ženeve som nebol — lepšie zdá. I čo do obchodu, priemyslu, kupectva závidia s nim zpomenuť mestá. No, čo sídlo vlády krajinkej — je preca najvýznamnejšie.

Íšli sme pozreť museum, bo sme sa obávali, že podvečer prístupu nedostaneme.

Jako v celom kantone, tak i tu najprednejšie miesto zaujíma medveď. Nielen že sa na mestské útraty udržuje medveďacia jama, kde sa dva staré a viac mladých medveďov prechováva, nie len že takmer každý remeselník pri svojom címere má na jednom i druhom konci, alebo aspon v prosriedku jedného medveďa, nielen že koľko je sóch v meste pri každej je medveď (pri jednej práve štyria); no ešte i v museume je jích hodný počet vypchaných v rozličnom veku, od 8 dní počnúc hore a v rozličnej veľkosti. Je tu i jedon sv. Bernhardský pes, ktorý vraj 15 ľuďom život zachránil. Mimo toho veľký počet švajeských i cudzozemských zverov. Mineralia sú tiež hodne zastúpené. I sbierka rímskych a greckých starožitností je považiteľná.

Universita mesta Bernu máva asi 200 do 300 študentov. K nej patrí i veľiká knihoveň.

Veľkolepý a nádherný je krajinjský dom tak zvaný „Bundespalast.“ Prístup do neho ochotne nám bol povolený, a síce za malé prepitné dozorcovi dané, ktoré pravda nenie predpísané, ale sa už od každého očakáva.

(Dokončenie nasleduje.)

Krásna je zvláste snemovňa, svetlica, kde sa zastupitelia ľudu schádzajú. Spomenutia zasluluje, že tu každý hovorí, v ktorej reči len chce: nemecky, francúzsky a taliansky. I uzavretia spolkovvej rady — Bundesrathu — v dvoch rečiach sa publikujú.

Velikánsky je i palác spolkovvej kassy — Bundeskasse. Podivuhodné je, že ač je na tri poschodia vysoký, z neho hore vysoko po nad krov voda vystupuje. Je tu totiž v prosred dvoru vodomet, ktorý vodu až po vyše strechy vyhadzuje.

Ulice mesta sú priestranné, k tomu veľmi čisté. V bočných ulicach, kde sú ešte staré domy, nachádzajú sa pred domami na pred vyčnievajúce sklepenia, takže človek ide dost širokou krytou ulicou; krom toho je ale ešte ulica dost priestranná.

Z chrámov zpomenuť zasluhuje Basilika (Münster), veľiké to gothické stavanie, ktoré r. 1421 bolo započaté a len r. 1571 sa dostavilo. Zvláste kamenné rytiny, predstavujúce rozličné okrasy, každá druhej podoby, sú velavýznamné. Pri hlavných dverách, na strane východnej, predstavujú tiež poslední súd, nad nimiž stojá Proroci, Apoštolia a panuy dľa Ev. sv. Matusa, hl. 25. Váza neslúži k okrase tejto veľkej budove; bo je neukončená a neforebným krovom prikrýta. Odtialto má byť pôvabný výhľad na Alpy. My sme hore nešli, bo tu za každým krokom žiadajú osobitne plácu.

Slovenskej sestričke.

(Do pamätniku.)

Nie žiaľ, ni bôl, no duma snivá
Ti v zrenicach sa blýskava —
A nadšenosť sa v srdci skrýva,
Keď slza v nich sa ihráva.

A k nebesam, keď duše vrúcej
Zrak anjelský Tvoj zaletí,
Nie modlitby, bôl zvestujúcej,
Vzdych zasielaš svoj presvätý.

No dumami a vidinami
V zvyš zalieťaš si s hviezdickami,
I žiarou skvieš sa nadzemskou.

Jak Serafim, duch večne mladý,
I súcitný, i blažený, —
Tak, lúbezná, Ti očko hladí
I v bôľny svet, i v nádejný!

Z Chomiakova *Sytniansky*.

Čo vyliečilo Klarissu.

Novella od *Viliama Györgyho*.

(Pokračovanie).

III.

Statok Lorántovský nachodil sa na polnočno-východnej strane krajiny Uhorskej, tam, kde poslednie ohnivé refaze pohoria Tatranského, vždy v menších a v nižších vrškoch sa predstavovali, s morom rovín dolnozemských nepozorovane spoluspĺyvaly.

Rozsiahly statok tento s jeho na najkrajšom mieste sa vypínajúcim kaštieľom, úzky potôčok delil od dedinky oproti nemu ležiacej, ktorej pekné, biele domky v lunistej čiare na kopnине malého vršku a pod nim ležiacej dolinke sa rozprestieraly.

Za bystrým z hôr sa prúdiacim potôčkom na najvyššom kopci stál kaštieľ Lorántovský, dľa v druhej polovici minulého storočia obvyklého staviteľského stylu budovaný. Starobylý, podivný stav to bol, na jehož starobylom nátere i tá najnovšieho staviteľského spôsobu oprava veľmi máličko by bola premenit mohla.

Na šikmej podoby a postupne sa dvíhajúceho dvora na z pravej strany potôčka sa ťahajúcej cesty: najširšej čiare, nachodil sa z tehly vymúraný neovakovaný plot, na ktorý snáď ešte jeho prvý majiteľ vyzdvihol pri takrečených kompossorských stavoch obyčajnú obradu, nie z vysokých ale tým hrubších tehlových stlpov, a medzi nimi priestor vyplňujúcich štvorhranných lát drevených, ktoré proti sebe ostrím obrátené do prosriedku medzistlpového priestoru pravidelne vždy kratšie a kratšie, odtiaľ ale zase sa dvíhajú svojimi končiarami vypuklý polokruh tvorily. Plot tento končil sa na pravej i ľavej strane v priestranom otvore brány, odkiaľ podlhovastým kruhom sa vinúca cesta viedla pod takrečený suchý vchod kaštieľa, popri ktorej ceste na oboch stránách dvora na jednom kuse hospodárske stavy stály. Sám kaštieľ bol postavený na najvyššej ale spolu i na najkratšej čiare štvorhranného dvora rovnobežne s oproti stojácim plotom a poskytoval zo svojich dosť vysokých, smerom

k dedinke sa otvárajúcich oblokov utešený výhľad na dedinku samu i na role, ktoré za ňou sa rozprestieraly, jako i na protivnej strane mohutnými stromami ozdobený opravdivý park, a na končiare vrchov, ktoré sa v dialke myhotaly.

Chyže panského bytu, obzvláste tie, ktoré Klarisse za byt slúžily, vyznačovali sa pohodlím, vkusom a príjemnosťou. Jich usporiadanie previedly ruka v ruke závodiac — vzdelaný vkus, hmotný dobrobyt a tá najútlejšia pozornosť; a na tejto ceste ten najzdarilejší výsledok nedocieliť, takmer bolo nemožnosťou. V priestranom tereme očakával ľubohlasý majstrovsky zhotovený Erardovský znion svojich snahobielých klapiiek ešte belšie prstíčky; v deňnej chyži ponúkala tá najšikovnejšie sriadená, zovniutorne ozdobná, vniutorne drahocenná knižnica svoje obsahuplné čítanie. A kedby snáď toto duchovnie zamestnanie jednotvarným, nudným sa stalo: hľa, tam sa skvely albumy, ktoré opravdove umelé ocelorytiny v sebe obsahovali; tam zase ležaly prichýstané podrobnosti rozličného druhu ku kresleniu potrebné. Slovom: o všetko bolo postarano, by drahému obyvateľovi tie najslachetnejšie duchovnie požitky každé okamženie zpríjemnily.

Či ho zpríjemnily skutočne?

Kým by sme na túto otázku určite odpovedali, za potrebné držíme, niekoľko ťahov z duševného života Klarissinho si pripomenút.

My sme Klarissu poznať sa naučili polovičate, na počiatku našej besiedky, z vyznania jej matky. Polovičate, opätujeme to, lebo nemožno nám upierať, že matka pred svojim budúcim zaťom menej povedala, jakoby povedať bola mala. Toto síce nie preto, jakoby slabosti dcérine tajiť a ukrývať bola chcela: zamlčanie toho sa viacej z tej jednoduchej príčiny stalo, lebo slabosti tieto ani sama matka nepoznala.

Tolko vyrozumeli sme už i od samej pani Galanthayčky, že ona dcéru svoju s tou

najväčšou starostlivosťou, áno doložme, nad potrebu väčša opatrnosťou vychovávala. Isté je, vzdor všetkej samoochrany matkinej: prehánanie starostlivosti tejto bola chyba výchovy, ktorá pozdejšie v skutku priniesla škodlivé svoje ovocie.

Klarissa od útlej mladosti svojej voždy len podporu, ochranu, opateru zpozorovala vókol seba; nie len, že iní všetko robili okolo nej, ale takrečeno iné i mysleli za ňu. Čo bolo treba k tomu, aby sa pri nej všetka ráznosť, — nechtiac síce, ale temer úplne — udusila, k čomu inému by toto bolo viesť mohlo, jako k tomu, aby sebadôveru, alebo teže aspon ten stupeň, ktorý bez v seba uverenia skutočne potrebné je dosiahnuť každému človeku, aby docela nešťastným nebol, celkom stratila? A ona ju stratila. Keď jej každá, ešte i tá s jej stavom, vekom a prirodzenosťou sa srovnávajúca práca a každé zamestnanie bolo zakázané, konečne tej zroňujúcej myšlienke dala miesto, že je ona k žiadnej práci neschopná.

Vždy len nemoc, chránenie sa slyšala spomínať vókol seba, takže konečne sama uveriť musela, že je v skutku chorá. Ponevác na rozkaz matkin každý tak zachodil s ňou, jako so slabou na duši, na tele: konečne sa i sama za takú pokladala, a čo bolo prirodzenejšieho nad to, že táto myšlienka najškodlivejšie pôsobila na ňu?

Vyrazenie hľadať mohla len v zamestnaní duchovnom. Tieto bývaly na každý pád sošlachujúce a vzdelávajúce, ale jich nepretržená ustavičnosť dve nehody za sebou ťahala: jednu, že mladá deva docela neschopnou sa stala k zamestnávaní sa obyčajných prác každodenného života, na ktorých sa súčastňovať je životná potreba jednej každej ženskej; druhú, že požitky tieto, bárs sa i nestaly docela nudnými, ale konečne neposkytovaly Klarisse úplné vyrazenie a obveselenie, lebo nech si je tá najsladšia vôňa, keď ju nepretržene a vylučne požívame, konečne takou obyčajnou sa stane, že sa lahostajne máme naproti nej.

Jej znion, ešte počas pannenstva celé dni bol nedotknutým; knihy neotvorené, ná-

stroje kresliace zabudnuté a na miesto tohoto, aby pri niektorom z týchto bola hľadala vyrazenie alebo aspoň času ukrátenie: obrazotvornosti plná, zadumená deva do pohodlnej mäkkej pohovky si sadnúc, zahľadela sa na zažklé jaseňné listia, ktoré zo stromov padalo, i pripodobňovala život svoj k tomu listiu, ktorý život si ona práve takým zvädlým, sta tie lístky byly predstavovala; a neraz mala tú myšlienku: bodaj zvädol tak i môj život, bodaj odpadol tak zo stromu života, aby sa toto utrpenie už raz zakončilo!

Spoločnosť diev, jej priateľiek — druhým devám vec taká vítaná — u nej len zádušnosť, len zármutok budila. Veď tie alebo svoje zábavy alebo v domácom kruhu vykonané práce, z pôsobnosť svoju, pred ňou spomínaly a vynášaly; jej to prvšie z väčša, toto poslednie docela bolo zakázané, a práve preto čím väčšú radosť s nimi sa zapodievajúcim; tým väčší žiaľ z nich vytvorenej pôsobily.

Takto to smutné povedomie vzniklo v útrobach Klarissy; že nevie nič, že je neschopná, na pravú úctu žiadneho človeka rátať nemôže, nie je v stave oblažiť nikdy žiadneho človeka.

U prosred takýchto tráplivých obav pohruženej, ale pri tom tak utešenej a duchaplnej deve samo múdre riadenie Božie poslalo Lorántyho. Sotva sa videli, sotva sa poznali: tou najvreljšou ľúbosťou zahoreli vzájomne. Lorántyho mužský ráz, jeho duševnia i srdeca vzdelanosť, útlocitosť a starostlivosť, jakoby k tomu určené byly bývaly, aby Klarissa, táto útlinká ružička, okolo tohoto mohutného stlpa sa vinula, a naň sa opierajúc, k rozkvetu svojmu prišla.

Láska prvá, opravdová, mohutná láska srdeca Klarissinho stala sa obratom v jej živote. Ona, čo v sebe docela nedôverovala, ona, žiadnej lásky nehodná, — takými totiž myšlienkami sa sužovala — bola v stave lásku takéhoto muža obsiahnuť! Takéhoto muža, ktorého by jej právom každá panua a pani sveta závideť mohla! Jaké skoro nemožné, do neba pozdvihujúce to bolo šťastie?!

A ktoby bol poveril?! Ani toto šťastie nebolo nenarušené; i tohoto sladké radosti zakalila dávna zádumčivosť, nedôvera

„Dnes ma snáď ešte miluje,“ myslala Klarissa. — „Oj! ale dokiaľ bude trvať ľúbosť táto? Dnes snáď ešte vidí moje dobré vlastnosti, ale keď sa dlhším spolubytím o protivnom presvedčí: keď čo muž, nudnou byť uzná spoločnosť kvietka vädlého, chorého! Keď časom najprv na kratší, potom na dlhší čas sa bude vzdialovať, a konečne všade blaženejším cítiť sa bude, nežli v spolku svojej upútať ho neznajúcej manželky. O, či sa sklamaný v nadějiach svojich neodvráti odo mňa, či neprekľaje okamých ten, v ktorom skrze mňa celý život jeho nešťastným sa stal?!“

Nedôvera táto ešte i do radosti plného kalicha jej ľúbosti nalievala horké kvapky žiaľu a nestastia. Keď na ľúbosť budúceho ženicha svojho myslala, v úplnej skvelosti jasalo sa slnko jej blaha a šťastia; ale jakonáhle na seba pozornosť obrátila a na svoje slabosti prišla: to jasné slnko hneď husté, nepriezračné mraky obštály a jasnotu jeho zaslonyli.

Jedno jediné srdce jestvovalo, ktoré tieto tmavé mraky pochybnosti rozohnať mohlo, a to jich i rozohnalo: a toto bolo opravdove a čisto milujúce srdce ženichovo.

Pozorlivejšieho, útlcitnejšieho, výslužnejšieho manžela ani si nebolo možno predstaviť nad Lorántyho. Ešte i túžby Klarissine uhádol, a kým by jich slovami predniesla bola, už jich uskutočnil. Len jednu, len jednu jediná žiadosť nechcel jej manžel uskutočniť, a ona si ju tým viacej žiadala. Čo to bolo, ihneď rozpovieme.

V prvých dňoch, ano týždňoch manželstva neopustil Loránty ani na okamženie svoju manželku, Klarissa bola úplne blažená. Náhodou ale čosi sa prihodilo na vzdialenom statku. Jako Loránty chýr a zprávu o tom dostal, hotoval sa k odchodu, kázal priať.

„Kamže tak náhlo?“ pýtala sa Klarissa zhrozená.

Manžel rozpovedal príčinu svojho odchodu, pobožkal ju; koč zarachotil, on vysadol doň a odišiel.

Smutno pozerala za nim Klarissa.

„A pre niečo takého tak náhlo, tak hneď sa vzdialil?“ pýtala sa sama seba.

Hospodárske, domáce záležitosti nepoznala; ani predstaviť si to v stave nebola, jakoby pre niečo takého manžel tak náhlo, chytrý mohol opustiť manželku. Či je to už nie počiatok dlhšieho vystatia a konečného ochladnutia?

Teraz bola prvýraz samotná, okamženia tak dlhými, hodiny tak nekonečnými nebola si v stave dosávať ani len predstaviť. Skoro by bola naklonená bývala otázku si predložiť: či sa v skutku ešte tedy jej manžel navráti?

Keď Loránty trochu pozdejšie večer, ale s veselou tvárou v úsrety sa vrátil, keď náruč svoju bežiacaj manželke svojej rozprestrel, keď jich perny vo vrelom bozku splynuly, vtedy tak to cítila Klarissa, že ešte o mnoho viacej ľúbi muža svojho, že je o storáz šťastnejšou.

„Ty zlostník!“ vyriekla s nevysslovne ľúbou výčitkou. „A ty si ma mohol tak rýchlo a na tak dlho opustiť? Ale, však sa už viacej na tak dlho nikdy nevzdialíš?“

Loránty sa usmieval.

„A ty to za dlhé vzdialenie sa považuješ?“ pýtal sa.

„Domnievala som sa, že ta už nikdy viac neuvidím!“

„Nuž a keď príjde žatva? A keď budem prinútený ísť na Čerieš, do hory? Ta deň, tam deň, a nazpät zase deň?!“

Klarissa prísnoväžne pozrela na manžela svojho.

„Iste len žartuješ?“

„Nie, Klarissa moja, nežartujem,“ odvetil Loránty. „Keď sme už pri tomto predmete, za najvhodnejšie držím touto príležitosťou ta na moje potomné častejšie a niekedy i za viac dní trvajúce vzdialenie sa moje, vopred pripraviť. Každý úd mojej rodiny zaoberal sa s hospodárstvom,“ pokračoval Loránty, „a čoby som mal tajiť pred tebou anjel môj! mnohý z nich ľahkomyslné a neďbanlive hospodárili. Viacej pánni boli, nežli hospodármi. Dôchodky statku mrhali a o cieľu primerane rozmnoženie jeho málo sa starali. Tak sa stalo, že Lorántovský, predtým v celej

stolici výchýrený statok dočista upadol. Nechcem byť falošne skromným, ale ani vychvalovať sa neľúbim a verím, že moja drahá manželka mi to tak brat bude, keď jej poviem: že v tom čase, keď som ja statok tento z rúk otca môjho prejal, ani v takom stave sa nenachádzal, v jakom ho ja — chvala Bohu! — teraz udržujem.“

„Áno,“ pýtala sa ešte vždy veľmi znepokojená Klarissa, „ale to je s veľkým ustávaním spojené? Nemohol by si na niekoho iného preniesť starosť túto?“

„Práve toto bola jedna z tých najškodlivejších chýb predkov mojich!“ hovoril Loránty s presvedčením. „Starosti hospodárske na iného preniesť, to znamená, majetok znabezpečovať; jako zase z protivej strany, jako i príslovie tvrdí: oko hospodára tučí kone. Ja sám musím... musím, sladká Klarissa — hospodárstvu našemu prizerať: toto je svätá, prvá naša povinnosť, v záujme,“ dodal s úsmevom, „tak mojej milovanej žienky, jako v záujme tých, ktorí, bude-li Bôh chcieť, i po našej smrti meno Lorantovské nosiť budú.“

Klarissa sklopila svoju zapýrenú tváričku a za dlho nespela oči pozdvihnúť.

„A moja drahá Klarissa,“ pokračoval Loránty po krátkej prestávke, „i sama nahliadne o nedlho potrebu môjho vzdialenia sa, znajúc, že čo manžela jej od nej oddaluje, to je šľachetný záujem, to je povinnosť svätá.“

A v skutku oddalovanie sa manžela bolo tým častejšie, čím skorej nastal čas prác hospodárskych a poľných. Najďalej sa on bavieval na hornom štatku svojom, Čerieš zvanom, kde rúbanie dreva, sadenie hory a pila ho zaneprázdňovali. Klarissa, vzdor všetkým sladkým nádejám manželovým, nevedela sa vyrovnaf, nevedela sa spriatelit s vystatím jeho z domu.

Dávne obavy o ochladnutí manželovom naproti nej ožili: a keď jich i odchodiaceho úsmevy a pozdravy rozohňaly: darmo, úplnej blaženosti už nebolo viacej, lebo v tom čase iná mátoha objavila sa pred úbohou panou, ktorá ju trápila, nepokojila a jakoby týmito slovami sužovala:

„Hľa, on chodí, namáha sa, pracuje pre svoju rodinu a ty doma sedíš v pohodlí, otočená všetkým, nečinne, bez práce, bez osohu!“

A keď ju hrozná myšlienka táto tak znepokojovala, malomyslou naplňovala, znion stál nedotknutý, knihy zatvorené, kresliace nástroje nepohnuté, a aby sme tu dali odpoveď na hore vyššie zavadanú otázku: drahý život obyvateľky Lorantovského kaštiela tie najvyberanejšie a najšľachetnejšie duchovne požitky neznaly opravdove obveseliť a úplne oblažiť.

IV.

„Zaneprázdňovať sa musím, takto nečinne žiť nesmiem, kým on pracuje, nie, nesmiem ďalej!“ slovila Klarissa jedného dňa, keď manžel práve zase bol vzdialený, a aby tento šľachetný svoj úmysel priam uskutočnila, bez odkladu cengala na Betku a Marišu, s tými slovami jím svoje usnesenie vyjavila, že sa nebude haňbiť od nich naučiť sa tomu, čo sa od nej jako od domovej panej pri riadení domácnosti vyžadáva.

Nič nemohlo lepšie svedoctvo vydat o šľachetnom jej srdci jako práve predsa vzatie toto.

Zavolané prišli a s najväčším prekvapením načúvaly slovám paniným. Mariša sa len usmievala, usmievala a nevedela odpovedať; dlhý obličaj Betkin ešte sa dlhším stal od divenia sa; potom však, keď ju to prešlo, predstúpila pred paniu svoju, pobožkala jej pokorne ruku, a preniknutým, trslavým hlasom slovila:

„Velkomožnosť vašu máme s prácami domácnosti obznámit? Nie, pani veľkomožná, môžete ma vyhnaf preč zo služby, môžete ma i vy hrešiť a pokutovať pre moju neposlušnosť, ale ja takejto nevernosti nikdy, nikdy sa nedopustím!“

Klarissa hľadela s podivením na ňu.

„Nevernosti, Betka?“ pýtala sa zadivená. „Prečo a proti komu nevernosti?“

„Proti vašej najlepšej a najdrahšej pani matke,“ odvetila chyzná so slzami v očiach, „oproti pani veľkomožnej Galanthayčke, ktorá docela iný rozkaz vydala, keď nám tú sve-

řila, nad ňouž viacej bdieť povinné sme, lež nad vlastným spasením duší našich!“

Tak sa zdalo, že Betka znala, na ktorú strunu má uderiť, aby šťastným a smelým úderom zahнала zo srdca panej svojej podobné úmysly.

Spomenutie matky malo patrne veľký dojem na ňu. Sklonila hlavu k prsam, hlboko si zavzdychla, a za niekoľko okamychov nemo pozerala pred seba.

Betka to zpozorovala a nemeškala v započatom boji pokračovať. Neužívala urážlivých výrazov, jaké neposlušnosť, jakoby prirodzene vypúšťa z úst; ba práve naopak, takou poníženosťou a úplnou oddanosťou a takým presvedčujúcim hlasom hovorila, tak úctyplne rozpomínala sa na pani Galanthayčku, na slabosť a útlosť Klarissinu a voči tejto na povinnosť svoju: že pani konečne obom za jich dosvedčovanú starostlivosť sa poďakovala, jich prepustila a sama v izbe zostala. Blahonosný úmysel uskutočniť sa nemohol; zanikol, zahynul.

„Pravdu má; čo som to len smyslela?! Ja... a...?!“

Zhlboka, veľmi si vzdychla, zádumčivejšou, smutnejšou, ochablejšou lež prv bola, zastala...

Či s touto rozmluvou bol v nejakom súvisе jeden neobyčajný. o niekoľko dní pozdejšie v kaštieli sa prihodivší výjav: to by sme predbežne tvrdiť nemohli. Pri tom všetkom — bár i celkom na krátko — musíme sa o výjave tom zmieniť.

Návšteva prišla ku Klarisse v osobe susednej bohatej statkárky, s jej milou, príjemnej tvári dcerečkou. Klarissa očakávala jich v úplnej toilette, čo na predbežné usrozuemenie sa poukazovalo, a po krátkom čase jich príchodu spolu s nimi v koči odišla. Dľa obleku, dľa príchodu a odchodu súdiac bola to bezpochyby vopred určená prechádzka. Túto maličkú bezvýznamnú okolnosť by sme ani neboli pripomenuli, keby to, čo teraz nasleduje s touže v súvisе nebolo bývalo.

Sotva sa parádny koč zo dvora oddialil: z chyže Lorántyho zavznieval hlas zvonca, čo na tolko bolo podivným, ponač známy hlas jeho na chyžnú paninu znel.

Betka sa objavila.

„Zavolajte Marišu a prjdte dnu obe spolu!“ slovil Loránty ani nepozrúc na Betku, takým chladným a spolu takým prsným hlasom, že sa ruka Betkina, pri zavieraní dvier za sebou celá triasla.

„Čo to bude tu?“ pýtala sa chyžná sama seba. „Nikdy som ho takého nevidela.“

V pár okamycheniach prišla do chyže i so svojou spoludružkou.

Neobyčajne dlho byly dnu; o neobyčajne vážnych vecach mohla byť reč, lebo keď konečne von vyšly: oči Betkine neboly slzavé, a Mariša sa neusmievala.

Nemo, ani slova jedna k druhej nehovoriac, ani jedna na druhú nehľadiac prešly dlhou chodbou a so smutným výrazom tvári navrátily sa do chyže svojej.

Loránty rozlúčil sa na druhý deň zase so svojou manželkou a na to pred ňou najnajakrutnejšie miesto, na ten nešťastný, jej manžela voždy najdlhšie od nej zdržiavajúci Čerieš sa odobral.

V ten istý deň pred obedom, v ktorom ráno sa Loránty preč odobral, obliekala sa Klarissa pri pomoci Betkinej.

Zabalená do najvkusnejšieho peignoiru, obalila sa pohodlne do pohovky, a dokým zpsobné prsty Betkine jej hodbabné vlasy usporadovaly, v nemom dumaní pred seba hľadela, len kedy tedy do zrkadla jej stihlú postavu odzrkadlujúceho, s úľubou kukala.

Avšak takýto jeden pohľad do zrkadla pred ňou stojáceho na čosi zvláštneho ju upozornil. Tak sa jej zdalo, že Betka plače.

„Betka, vy plačete?“ pýtala sa ľubým hlasom, s tým najvrelejším súcitom hľadiac na ňu.

„Ja, moja pani veľkomožná?“ vetila táže so zle utajeným podivom, pri čom si na myhálniciach slzy opatrne utrela. „Ja som neplakala!“

„Ba áno, Betka, netajte to; dobre som videla, že ste plakaly. Vravte, čo vám chybí?“

„Mne,“ slovila chyžná, na to slovo „mne“ obzvláštnu váhu kladúc, s vďačností pocitom bozkávajúc ruku svojej velitelky, „mne chvala Bohu, nič nechybje!“

„Teda nad čím losom ste slzily?“ — pýtala sa pani voždy so sústrastou. „Musí byť vášho žialu nejaká príčina. Rozpovedzte mi ju, Betka. Viete, že mi to radosť pôsobí, budem-li Vám môcť nečím spomôcť.“

„Ó! jaká blažená, jaká šťastná som ja pri tak dobrotivej panej!“ šeptala Betka, pri čom sa jej v očiach opäť slzy zablyly. „O jak šťastnejšia som ja, lež nešťastná sestra moja.“

„A čo sa s tou stalo?“

„Včera som dostala list od nej. I ona slúžila jako ja; i ona by bola znala zomrieť za paniu svoju, jako i ja, a preca... ale nač by som s tým pani veľkomožnú núdliť mala?“

Betka pretrhla reč svoju.

„Nenúдите ma, Betka!“ odvetila Klarissa. „Viete, že vďačne súcítim v radosť i v žalosti so všetkými tými, čo sú vókol mňa.“

„I Pán Boh požehná pani veľkomožnú za tú dobrotu!“ hovorila chyžná, potom pri pokračovaní svojej práce vypravovala: „Los mojej sestry rovná sa v mnohom mojemu. I ona slúžila v takom panskom dome, z nehož sa slečna domáca preč vydala, i ona, ona šla do novej domácnosti s paňou svojou. I táto bola taká dobrotivá naproti nej, že jej to ani nebola v stave dost poďakovať. A preca celý svoj život službe a prospechu panej svojej posvätila. Chúdatko! či by bola kedy pomyslela, že práve pre túto vernosť k panej svojej bude raz tak potupená!? Mladého muža mala mladá pani. Celý svet si myslel o nich, že nad nich ani nemôžu byť šťastnejšieho páru na svete. Pani celou oddanosťou až k zbožňovaniu milovala manžela svojho a ten ju po dvoch, troch mesiacoch zunoval. Vždy sa častejšie a častejšie z domu vzdialoval...“

Tu chyžná opätne pretrhla reč svoju, a docela iným hlasom, na ozdoby paniných vlasov hladiac dodala: „Hotová ste, pani veľkomožná!“

Klarissa, ktorej tvár z okamženia na okamženia reči chyžnej sa menila, nazrela sa do zrkadla. Jej hlava bola usporiadaná.

„Zdá sa mi tu z lava viac vlasov byť, jako to potreba vyhľadáva!“ riekla pani, tra-

súcou rukou ukazujúc na jedon docela podarený vrkoč. Napravte mi to, Betka; nebdám, bárs ho i z novu rozpletiete.“

Chyžná bez všetkej samoobraný poslúchla.

Nemo rozpletla a nemo začala zase z novu česať vlasy.

Klarissa za okamženia takže mlčala.

Betka nepokračovala započatú predtým reč. —

„Ešte ste nedokončili prípadnosť vašej sestry,“ začala Klarissa, „a až dosiaľ nezvedla som sa o hlavnej príčine vašich slz.“

„Nechcem viac núdiť veľkomožnú paniu!“ vyhovárala sa a potom pokračovala: „Mladý manžel, na oko sladký, ale v srdci tekavý, falošný, všelijaké záminky mával, ktorými vzdialovania sa svoje ospravedlňoval, hneď na statok odcestoval, hneď na trh ponáhal, tu zas na závodenie hospodárskych strojov bol povolaný, slovom na oko vždy znal základnú príčinu svojho vzdialenia sa udávať. Ubohá, milujúca pani verila mu, za hriech by si bola pokladala upozoriť ho a čistého srdca svojho celou vrelosťou a úprimnosťou prijímala hneď zadumeno a smutno, hneď zas veselo a rozpustilo vracajúceho sa manžela. Ona nič zlého netušila. Ale moja sestra, ktorá už mnoho smutných vecí zkusila v živote a nie v jednom panskom dome videla tú smutnú prípadnosť, jako ľahkomyselnosť mužov celú rodinu do nešťastia uvrhuje, a moja sestra bola tá nešťastlivá, ktorej toto vzdialovanie sa manželovo najprv napadlo. Pravda, že jako jednoduchej služke do toho jej nič nebolo, ale ona nesmierne milovala svoju paniu a za svätú povinnosť si pokladala pozorovať na všetko, čo s jej blaženosťou súviselo. A konečne čo čuť nemusela? Manžel peknej, milej a vzdelanej panej pre ľahkomyselnú ženu svojho vlastného horára zpreneveril sa.“

Zrkadlo tak ukazovalo, že tvár Betkina ešte bládsia bola, leš prvej.

„Už dobre bude, Betka!“ riekla traslým hláskom pani, letmo kuknúc do zrkadla. „Teraz je už lepšie jako prv bolo.“

A vlasy neboly tak dobre usporiadané!

„Len toto musím ešte upraviť!“ riekla chyžná, kým ihlicou pripevňovala vrkoč, do-

ložiac: „Moja sestra potom spomenula pred paňou, čo počula; pán sa o tom dozvedel, tajil všetko, chyznú podlou klamárkou a klebetnicou nazval, a aby manželku svoju ešte i na ďalej bez prekážky klamať mohol, vernú služku vyhnal z domu.“

„Ubohá pani!“ vzdychala Klarissa v hlbokom žiali.

„Moja setra je ešte dievča!“ upozorňovala Betka.

„Či tak!“ opravila sa pani. — „Ubohá deva!“

Ale v tomto slove už nebol tak veľký ból patrný, jako v tom predošlom, ktorým nad smutným losom opustenej panej žalostila.

„Nechajte ma teraz Betka,“ riekla pani, „ostatné chcem sama skončiť! Keď vás budem potrebovať, zacengám.“

Betka sa odstránila.

„Pre ľahkomyselnú ženu vlastného horára!“ vzdychala Klarissa srdce rozrývajúcim bóľom a strachom a potom staby mŕtvá klesla do stoličky.

Takto zostala dlho nepohnute, v boľastných myšlienkach zamorená, merave hľadiac pred seba.

„Bláznivosť!“ vykrikla náhlo, a s neobyčajnou rýchlosťou skočila zo sediska svojho. „Toto je ešte len i myslieť o Alexandrovi hriech!“

Počala sa obliekať; ale sotvy sa s tým zaoberala za pár krátkych okamihov, ruky jej sklesly nečinne, zamyslela sa, padla späť do stoličky a dušou jej pohrávaly si tie najdivotvornejšie myšlienky. Uspokojujúco slovo vyslovily síce boly jej perny predtým, ale srdce nevedelo sa na tom utíšiť. Jakokoľvek chcela by si bola tie smutné myšlienky z hlavy vyraziť, zase sa ony späť vrátili, staby dravý pták ku opustenej svojej koristi; odznenie snád i tohoto, i odletí on na chvíľu: ale vo výsosti sa vždy tam vykrúca, čaka-júc, pašmúc po vhodnej príležitosti, v ktorú by sa hodiť mohol znovu dolu na ňu. Či vedela, alebo len zďaleka to tušiť mohla Betka, jaké muky vzbudí v slachetnom srdci paninom jej rozprávka? Veď práve toto bol los ten, pred ktorým sa Klarissa tak vždy strachovala, a keď mala ešte nejakú potechu,

to bola jedine tá, že sa o jej okolnostiam podobnom a s tými tak sa na vlas srovnávajúcom prípade života nebola dozнала. Ale teraz daly slova Betkine verný obraz jej položenia; dostatočná to bola príčina k tomu, aby dosavádne jej obavy v nesnesiteľné muky sa zmenily.

I u nás je to práve tak, aspoň počiatok je taký. Bože milosrdný, jestli by i koniec taký byť mal?“

Nič, nič nedalo potechy, úľavy, ba ani len malého vyrazenia duši utrápenej. Pozornosť jej duše nič neupútalo, na seba neobrátilo; tá sa len obavami zanášala, a tými ju obrazotvornosť jej živá nevýslovne trápiła.

Nikdy, ale nikdy s väčšou dychtivosťou neočakávala manžela svojho jako práve teraz.

A hľa, jaký div to bol!

Alexander vrátil sa teraz o mnoho prv, lež predtým.

Jako udalosť táto účinkovala na Klarissu?

Uspokojujúco, či znepokojujúco?

„Čo môže byť príčina tohoto jeho náhleho návratu?“ zpytovala sa znepokojovaná mátohami obrazotvornosti svojej. „Odkiaľ táto jeho do očí bijúca veselost? Či to nie naličnica, pod ktorú svoju chladnosť ku mne ukrýva?“

Nie len tak pozorlivé oči, jako boly manželove, ale i cudzie by boly zpozorovať musely ten boj, ktorý v srdci Klarissinom zúril.

„Čo že je môj anjel taký zádumčivý, taký smutný?“ pýtal sa Loránty po návrate svojom, proti manželke svojej sa posadiac. „Snád sa len nehnevá preto, že som sa už prinavrátil?“

„Alexandre!“ odvetila Klarissa so slzami v očiach a traslavym hlasom. „Niečo takého len myslieť.“

„Keď ty slzíš, to ja počnem zaraz boľastne nariekať,“ pokračoval s pretvárenou vážnosťou pobožkajúc bielu rúčku manželkinu. „Chcela by si vidieť takéhoto odrastlého muža sta maličké dieťa plakať?“

Toto bolo zo strany manželovej tak milo povedané, že sa Klarissa so slzavými očiami síce, ale preca hlasite usmiala. Tak utešenou,

tak detinskou bola! Slzy v očiach, úsmev na tvári. Len nevinné dievky sú schopné tohoto.

„Hnevám sa na teba,“ riekla pani položartovne, „a mám príčinu sa hnevať!“

„Smrť, príjd po mňa,“ zvolal Alexander žartovne, „polož ma do hrobu, lebo moja žienka sa hnevá na mňa!“

„Len žartuj, žartuj!“ odvetila pani, oči si utierajúc. „Neboj sa, tým nenapravíš chybu svoju.“

„A čo je moja chyba? Nevieť z tých mnohých, ktorú myslíš?“

„Tá, že ty mne vždy uletuješ na Čerieš a mňa si ešte ani len jeden jedenký raz nepojal so sebou.“

Z tváry Lorántyho zmizol výraz predešlý, žartovný.

„Pravdu máš, milá Klarissa,“ riekol manžel vážne, „výčitky tvoje sú základné, alebo sa aspoň zdajú byť nimi. Ale verím, že sa budem znáť ospravedlniť. Svedok mi je Bôh, že kolkokolvek ráz som šiel na Čerieš, voždy mi prišlo na um, aby som ťa pozval sebou; nuž ale zase mi prišiel na um i slub matke tvojej daný a predpis lekára z Nizzy. Čerieš je divá pustina, hora, s horárňou práve nie pre slabú ženskú sriadenou. Nepohodlie takéhoto bytu len otužený a mocný muž zdlie, kým by si ty, anjel môj následkom takéhoto jedného výletu ochorela, akože by som sa potom smel predstaviť pred tou, ktorej som sľúbil, že jej dcéru lepšie budem ochraňovať, zretelnicu oka môjho? I cesta je zdĺhavá, a niekdy tak planá, že za jeden deň ťa i na späť prísť je nemožné. Obávať sa musím, že ostré povetrie horne by ti neomylnne zaškodilo. A preto, drahá Klarissa, nechaj ty nerestí a námahy života len mne, ktorému s nimi zápasit' je blaženosť, jestli tieže k tvojmu blahu vynaložiť môžem.“

„O! tá moja slabosť, tá moja slabosť!“ zavzdychala si Klarissa smutne a bolastne.

„Tá sa pomali v moc premení!“ tešil ju manžel prívetivo. Dotedy nejakú pohodlnú búdku vystavím v hore divej, kde si odpočinúť môcť budeme a potom pôjde moja Klarissa von so mnou, kedy len rozkáže.“

„No dobre, ale ty tiež dotedy ťa nepôjdeš?“ pýtala sa pani a náruživou chytila ruku manželovu.

„Len ešte raz, len jeden jedinký raz,“ riekol Alexander, „snaď ešte tieto dni, a potom na dlho, snaď až do jari nie.“

Slub tento nepotešil Klarissu. „Ešte raz, ešte jeden jedinký raz,“ myslala si, „či nie preto, aby tento raz všetko podozrenie odstránil?! A to ešte v tieto dni? Tak náhlo, tak hneď! Ó stratený pokoj duše mojej! kedy ťa najdem zas?!“

Prinavrátit' jej spokojnosť túto bola udalosť nasledujúcich dní ani najmenej nie vhodná.

Jedon posol koňmo doniesol list Lorántymu.

Sotva pozrel na adresu listu, tvár jeho vzala tak milý výraz na seba, jaký sme vtedy mať zvykli, keď list niektorou zvláštne pre nás milou rukou písaný obdržíme.

Prečítal letmo listok, posla prepustil a priať rozkázal.

Potom bežal ku Klarisse.

„Poslední výlet na Čerieš bude dnes,“ hovoril do chyže manželkinej vkročiac.

„Kedy?“ pýtala sa zbludlá Klarissa.

„O pol, o štvrt hodiny, anjel môj!“

„Čo ťa volá ťa tak rýchle, tak neočakávane?“ pýtala sa zhrozená pani, nevediac nijak prekvapenie svoje a rozpaky poukryť.

„Trh, dievka moja, kúpopredaj. Idem sa ešte niektorými potrebnými vecmi zaopatriť.“

I odbebol do svojej chyže.

„Trh? kúpopredaj?“ opätovala si Klarissa bludnými, bezbarevnými perňami. „Práve tak jako u tam toho, práve, prave tak!“

S tým odbehla i ona rýchle do druhej chyže.

Štvrt hodina minula, koč zastal pred bránou; služobníctvo vynieslo bagažiu na koč. Loránty sa šiel rozlúčiť s paňou.

Ale jaké veľké, jaké nevýslovné bolo jeho prekvapenie, keď vkročiac do jej chyže, našiel Klarissu úplne do cesty oblečenú.

Zadivený ani k slovu nemohol prísť ešte, keď Klarissa pred nim na kolena padla, rukami nohy jeho objala, prosebný zrak

naňho uprela a skalotvrde srdcia obmäkčujúcim hlasom takto k nemu slovila:

„Manžel môj, jestli ma líbiš, jestli si ma líbil kedy, vezmi ma sebou!“

Loránty sotva znal odpovedať.

„Ale Klarissa . . . drahá moja . . .“ hovoril zarazený, „čo to myslíš?“

„O! nehovor! O! nezbraňuj mi jediné blaho môjho života,“ modlikala pani, nechtiac sa uvoliť pozdvihujúcim ju rukám manželovým. „I doma musím zomrieť, a jestli mám zomrieť i tam, to nech zomriem aspoň pri tebe!“

„Ale Klarissa moja . . . ten byt . . .“

„Bude mi palácom, keď si ty v ňom!“

„To nepohodlie . . .“

„Bude mi nebom, keď ho ty sdielaš so mnou!“

„Klarissa moja!“ riekol Loránty, nežne pohľadiac jej zardelú tvár, „dovol aspoň, aby som porobil iné prípravy. Pošlem vopred . . .“

„Nikoho, nikoho!“ pokračovala pani v prosbách svojich, „len poďme priam, takto jako sme! Ty nerozumieš, nemôžeš rozumieť túto moju bláhovú prosbu, ale rozpoviem ti to raz. A ty jej porozumieš, a ty mi odpustiš. Poďme!“

„Len tolko mi dovoľ . . .“

„Nič, muž môj! Nezahanbi ma pred čeladou našou! To som jim luhala, ty sám chceš, aby som priam išla s tebou.“

„Ale možno, že tam . . .“

„Muž môj, jak ma líbiš!“ vykrikla Klarissa tak cituplne, že Loránty zkamenel.

„Nie,“ riekol on, dojatý zierajúc na manželku, „tejto prosbe nemožno oddolať. Poď Klarissa!“

„A ty ma so sebou vezmeš?“

„Áno!“

Klarissa s výkrikom radosti hodila sa na prse manželove, blahopocit jej hľadal si príchod v slzách očí milých.

Za okamženie boli v koči oba.

Klarissa i tam ruku manželovu tiskla k prsiam svojim. Koč sa pohol, čelad divom zmeravela, vidiac i paniu odhodit.

Nebolo pravdy v tom, aby Klarissa pred kým o svojom odchode len slovom sa bola zmienila.

V.

S rozmanitejšími myšlienkami, s rôznejšími pocitami sotva kedy sedeli cestujúci manželia vedľa seba, jako Loránty a Klarissa.

Tamten, do seba pohrúžený chcel rozlúštiť túto tajomnú pohádku; táto v pocite svojej blaženosti neznala, kam sa má podieť od radosti.

„Klarissa moja!“ riekol konečne Alexander, prívetivo sa usmievajúc na manželku svoju, „ja som zadosť urobil tvojej žiadosti; vyplníš i ty žiadosť moju?“

„A tá je?“

„Povedz mi, Klarissa, prečo si ty chcela za každú cenu ísť dnes so mnou?“

„Lebo bez teba zostať nemôžem!“

„Falošná si, ty malá šelma! To je nie dostatočná príčina k podujatiu takejto cesty. Ty si musela mať i inú príčinu.“

„Nemala som, Alex môj, žiadnu!“

„Neverím, nepovieš mi?“

„Nemožno!“

„Dobre,“ riekol on, „tak ňa pokutujem za tvoju tvrdohlavosť, že ňa teraz už v skutku zavediem do Čeriešu! Ale to ti vopred hovorím, Klarissa, keď sa po čas tejto krušnej cesty zle cítiť budeš, a iste sa zle cítiť budeš, že mne nesmieš príčinu dávať!“

„A prečo by som sa mala zle cítiť?“

„Ani ja ti to nepoviem! A ani to je nemožné, že plakať budeš, a ja sa budem smiať.“

„Alexandre!“

„No, uvidíš! Ešte je čas. Klarissa, vráťme sa!“

„Tak ma nemiluješ, jak toto žiadaš?“

„Teda si pripravená na všetko?“

„Na všetko!“

„Chytím ňa za slovo!“

„A ja slub svoj splním. Nech sa stane čo chce, ja budem silná.“

Rovinu, po ktorej dosiaľ išli, zamenil o nedlho kraj vrškovatý.

Čo ďalej išli, tým sa vršky viacej výšily, až o nedlho celé vrchy sa jim z úzadia blížily.

Asi pod troma hodinami došli do kraja celkom už vrchovatého, jehož postupne výšiac sa cesta miestami tie najutešenejšie výhľady jim poskytovala.

Okolo poludnia došli na miesto to, kde sa cesta delí a Alexander riekol kočišovi:

„Id na lavo! Tento raz obrátíme sa najprv v meste.“

„A prečo tento raz?“ pýtala sa Klarissa.

„Ináče rovno na Čerieš ísť zvykneme, bez všetkej odchýlky,“ riekol manžel, ale teraz nesmiem zabudnúť, že nie som sám, ale mám neuprinnú manželku so sebou, ktorá mi ani to zjaviť nechce, že vylačnela. A už kuchynia mojej šumnej horárky sotva uspokojí drahú moju Klarissu.“

„Ah! pekná horárka?“ poznamenala Klarissa žart náličiac, dokým jej srdce novým pestrachom sotva nepuklo. „Teda i tá jest na Čerieši? Že som ja o všetkom tom dosiaľ ešte zbola nič nepočula.“

„A jaká!... No, veď uvidíš!“

Klarissa až po mesto a po tohto jedinký hostinček neriekla viacej ani slova.

Obed nechutil utrápenej panej. Darmo ju ponúkal, darmo ju upomínal Alexander, že od tohto miesta až po samý samučický Čerieš nič viac dostať nemožno a veru je potiaľ ešte dost ďaleko: Klarissa jest nemohla.

„Ženička, ženička,“ riekol Alexander, ty ešte ma i preklaješ, že som ťa na túto cestu so sebou vzal!“

Po asi poldruhej hodiny trvajúcom od-dychu v hostinci koč ďalej ubáňal po skalnatej ceste.

Kraj sa stával voždy príkrejším, romantičnejším, stromy vždy hustejšie a hustejšie skupeniny tvorily, konečne jedon záhyb cesty jich do na pravo i lavo husto sa rozvíňujúcej hory priviedol. Tu i tam holé vysoké skaliská vyčnievaly z húšťavy stromovej, niektoré temer pri samej ceste, a nejedna tak divotvorne ustrojená, že tade idúci s bázňou na ňu pozerat musel, aby ho nezarútila.

Klarissa nemo celkom sa privinula v takomto položení k manželovi.

„Či bude ešte moc takých skál?“ pýtala sa konečne preca.

„Asi päť,“ odvetil Alexander, ale hned dodal s úmevom: „ale preto ani jedna nás nezarúti.“

Dobre videl, že sa ona bojí. „Nie preto sa pýtam!“ vetila manželka, hlboko sa zapáľiac, a potom z hlboka si vzdýchla.

Myslela si:

„Kto vie, či by tak lepšie nebolo!?“

Na ustavične hore postupujúcej ceste Alexander od času hned na pravo, hned na lavo sa obzeral, jako to opatrný hospodár, vkročiac do svojho chotára, robíť zvykol.

„Toto je už náš Čerieš, ľuba moja,“ slovil, cesta naša už dlho nepotrva; pozri, tam zpod tých stromov sa belie malá naša horáreň. To môj rytiersky hrad, tam vediem svoju ženu, ktorá,“ dodal veselo, „sa mi za pohodlie takej paloty rúče poďakuje, a nebude viac túžiť po nej.“

Asi o štvrt hodinu zastal panský povoz pred nízkym ale úhladným domčekom. Dva veľkí strážni psi vyrútili sa zo dvora vítajúci prichodzích; za nimi zas pochtívého vpozrenia, dobre vykrmený, starý človek, ktorý najprv zahriakoval psov a potom až s klobúkom v ruke pozdravil prichádzajúceho pána svojho, takto kričiac:

„Labuť, Bársoň, aby vás zem shltla! Pakujte sa! Šťastlivý dobrý deň vynšujem, pán veľkomožný!“

„Dobrý deň, Janko!“ odvetil Alexander vlúdno. „Tu som zase raz i s paňou. Zavrite tých psov, starý, dotedy ani z koča nezídeme.“

„Mám šťastie k pani veľkomožnej?“ pýtal sa starý úctive, snímuc už zase na hlavu postavený klobúk. „Teší ma, radujem sa, že vašnosť v dobrom zdraví môžem spratovať! Pán Boh zdržuj na mnohé blahé roky! Pakujte sa vy! Bodaj ste na haluzi odvisli!“

Po tomto do srdečného pozdravu pani veľkomožnej sa zamiešaného Labuti a Bársoňovi patriaceho vyhrešenia počal starý k tomu sa mať, aby nezbedných psov do nejakého prázdneho chlieva zavrieť mohol.

„Kto je tento originálny starec?“ pýtala sa šeptom Klarissa.

„To je môj statočný horár,“ odvetil Alexander, ktorého, aby úplne šťastným bol môj nebožký otec, tým nazval.“

„A tohto žena?...“ Klarissa nebola v stave celú vetu dokončiť.

„Práve tú čakám, tú vyzerám!“ vetil Alexander, v skutku so zvláštnou zaujímavosťou okolo seba pozeral. „Ó, to je opravdový anjel!“

Pokiaľ starý psov zavierať, dotedy i Alexander zložil z koca Klarissu, nežne jako dieťa motýla z kvetiny.

Potom jej podal rameno a viedol ju smerom ku kuchyni čistotnej horárne. Tu bolo dvoje dvier, jedny na pravo a druhé na ľavo. Tam býval horár so ženou, tu bola chyzka Alexandrova, keď na Čerieš došiel.

Alexander i teraz išiel k týmto dverom.

„Toto je moja chyzka, tamta horárova,“ slovil do kuchyne vstupujúc.

Klarissa uprela zraky na dvere chyzky horárovej.

Ale tie boly zavreté, ani sa až do tohoto okamženia neotvorily.

„Dušička, Juliška, otvorte dvere!“ volal Alexander, keď sa ani dvere jeho chyže neotváraly. „Kde pozdí tá nevesta?“

„Žartom chce svoju chybu zahladit!“ myslela si Klarissa boľastiac tak, jakoby tarcha celej muky svetovej na ňu padla bola.

„Nenie doma, pane veľkomožný!“ riekol horár, ktorý medzitým s kľúčom ku dverám sa približoval. „Šla do mesta maslo predávať.“

„Do mesta?“ zvolal Alexander, v skutku nemilo dojatý. „A kedy ju čakáte domov, Janko?“

„Nech sa líbi dnu,“ riekol starec, ktorý, jako sa zdalo, mal tú obyčaj neodpovedať prv na otázku, lešby potrebné nebol dokončil. „Veru je tu trochu zaprášeno, pani veľkomožná!“ Na to počal rukávom košeľe svojej jednu stoličku utierať.

„Kedy čakáte domov Julku, starý?“ pýtal sa Alexander hlasom zvláštnu zaujímavosť prezradzujúcim.

„Až keď mesiacik vyjde, alebo snaď len zajtrá ráno. Rácte znať, pane veľkomožný, že staré nohy nepospieša.“

„Staré?!“ vpadla do reči Klarissa, podivenie prezradzujúcim zrakom hľadiac na hovoriaceho.

„Veru, pani veľkomožná, dá-li nám to láskavý Bôh dožiť,“ pokračoval Janko, „na budúceho Martina bude mať šesťdesiat rokov.“

„Šesť... de... siat?“ vykrikla Klarissa s patrnou radosťou v tvári a premožená blaženým pocitom zpusťila sa na stoličku. „Šesťdesiat?“ a aby radosť svoju niečím ukryť mohla, slovila: „A ešte peší chodí do mesta?“

„Jaj, veru šesťdesiat,“ opätovoľ starý. „Ale jakoby i nie, keď ona bola dojkou pána veľkomožného! Už vtedy mohla viac mať od dvadsaťšesť rokov.“

„Dojkou?!“ pokračovala Klarissa čo raz blaženejšie, veselšie.

„Odtedy volám ju dušičkou, Juliškou,“ riekol Alexander usmievavo, „a Janko sa preto na mňa nehnevá, nebojí sa preto o svoju ženičku.“

Tvár Klarissina zapálila sa ešte viacej. Nesmela pozrieť na Alexandra.

„Janko,“ hovoril ďalej Loránty, „postarajte sa o to, aby svinský pastier ešte dnes prišiel! Chcem hovorit s nim. Možno, že sa nám na pár kusov najde kupec. Dotedy pomôžte kočišovi vókol koní.“

Starý vyšiel, manželia zostali samotni v čistej, ale dla možnosti čo najjednoduchšie vystrojenej chyzke.

Oh! jak pekného obrazu rámcom stala sa tato chyzka. Lúče zapadajúceho slnka rozlievaly blesky po oknách do dvora idúcich. Tieto blesky padly rovno na utešenú, mužskú postavu Alexandrovu a rozlialy sa po nej.

Manžel stál nepohnute a s blahým úsmevom milujúceho srdca pozeral na zardelú žienku, ktorá blaženosťou žiariacu tvár svoju pomali, bojzlive a stydlive obracala ku mužovi. Na to zo sedadla svojho rýchle vyskočila, objala manžela svojho, a plačúc ukryla rozpálenú tvár svoju na prsiach jeho.

Tá najčistejšia lúbošť, tá najútlejšia blaženosť a spolu opravdové pokanie bolo tak verne zobrazené v tomto pohybe, v týchto slzách, že Alexander sám na najvyš pohnutý so slzami v očiach zieral na žienku milú.

Ale potom len skoro obdržiac zpät svoju mužskú pevnosť, a s ňou spolu i tú zvyčajnú dobrú vôľu, týmito škádlivými slovy oslovil svoju žienku:

„No, neziarliš už na horárku, Klarissa? Však už máš chuť k jedlu? Však ti je líto, že si v hostinci neobedovala?“

„Ty mrzký človek!“ odvetila vysmievaná, zahaňbená žiariaca, a kým ľavou rukou peru jeho sa dotknúť usilovala, pravicou, zdanlivým hnevom dva-triraz po ramenách ho udrela. „Ty zlý človek! A ešte žartuješ?“

„Úplným právom!“ smial sa Alexander

do chuti. „No však som bol dobrým prorokom? Však som ti vyprorokoval, že ty ešte i plakať budeš, keď sa ja smiať budem? Ale na bok žarty! Povedz len, Klarissa...“

Žienka nedopustila mu skončiť jeho reč.

„Nepýtaj sa ma na nič teraz,“ riekla prosebne, milú tváričku svoju k nemu obrátiac, „rozpoviem ti to raz; nekaz mi teraz moju blaženosť!“ —

(Dokončenie nasleduje.)

Prednášky o poesii slovanskej.

Od *Eudovita Štúra.*

(Pokračovanie a dokončenie.)

Epický čin musí byť zaujímavý; prípadnosť a udalosť vážna, bo len to nás zaujíma, v čom vidíme vôľu, čo je z ducha; musí teda byť v epickom deju sbeh rozličných udalostí, odpor atď., bo tento odpor nás zaujíma, prečo? bo príjde a ukáže sa duch, ktorý bude vznešenejší. V epickom čine vystupuje teda boj, bo národy sú rozličné, svoje právo zastávajúce, preto musí byť, čo jich do uderenia, do odporu prináša; odpor ten ale musí byť taký, ktorý má platnosť za ľudstvo. Takýto boj, je boj veľký grecký s Asiou, menovite pred Trojou, v ktorom duch europejský jako duch vyšší víťazí, o ňom Cassandra predpovediac plače, že bude boj hrozny a Grekovia vyvrátia Troju. Už v rodine sú strany, jedon orať nechce to, čo druhý, tak i v národoch sa rozličné záležitosti zjavujú, pravda ale musí zvíťaziť, k takémuto epickému deju celý národ vystúpi a dejstvuje; preto básnik, ktorý tento dej spieva, hlavniu stranu života národa spojene ukazuje, a pôsobí, i spevec týmto hlavním dejom všetko, čo hýbalo národom, vystaví, to ale nenúteno robí, jako ku pr. Homer o štíte Achillovom. Na tento spôsob básnik celý obraz podáva, rozličné činy zjaviská zaokrhuje; básnik ale taký musí byť tými silami hýbaný, ktoré národ k činu priviedly, musí byť tým docela preniknutý, pri tom všetkom ale piesnik sa sám nevidí,

preto u niektorých povstala pochybnosť: že či to jediný Homer Illiadu vyspieval. Také pochybnosti sú docela bez základu, bo jich samé dielo vyvráti. Každý veľký dej zaiste najde svojho spevca. Keď piesnik to, čo dušou národa hýbalo, primerane duchu národa vysloví, piesne jeho všetkých zaujmajú a stanú sa národu všeobecnými, a práve preto, ponevác sa tak zovšeobecnyly piesne tie, individuum spevca prichádza do pochybnosti a nezná sa, kto urobil spevy tie, a to tým viacej sa stáva, že je pieseň epická. Spevec taký je miláčkom národa, bo on tlumačil hlasy duše i srdca jeho, on slávu národa zvečnil piesňami. Taký bol Homer. Alkibiades jednomu dal zaucho, keď počul, že nemá Homera.

Vysvetloval som: čo je epický čin; teraz musíme vidieť, jaky musí byť dej epický, a jaké umenie ho predstavujúce.

Dej epický musí sa, aby bol skutočným, názorne predstaviť, vystaviť a spredmetniť, musí sa nie len vôbec, ale i jednotlivost jeho, stroj a hlavnia nit jeho a celý dej musí sa v jednej osobe, ktorá dejom tým najhlbšie bola hýbaná, predstaviť. Kamkolvek sa po svete obzrete, všetko sa vám zdá byť spojené a všetko k jednote beží; svet náš je rozmanitosť, ale v ňom je všetko v jednom. Jako v prírode, tak i v duchu máte jednotu. Túto jednotu vyhľadáva i dej epický; t. j.

dej epický musí sa v jednej osobe hlavne predstaviť, ktorá najväčšej živosti a hnutia zjavuje, a je strojom i hegemoniou celého deju. Nikdy bez istej hegemonie vo svete nebolo, kdekolvek vec k uskutočneniu prichádzala, vždy hegemonia panovala. Táto osoba bude hlavná, bo je ona tým dejom spletená, najživšie vniutornosťou svojou hýbaná, zvonku vec predstavujúca; slovom, ona sa najviac za vec vystaví, svojho zápalu na to vynaloží. Táto osoba je hrdina v deji. Toto sjednotlivenie deju musí byť v epike, aby sme hlavní beh videli, bo ten celý dej v jednej osobe, ktorá je hlavná, vidíme, ona je zrkadlom, názerom, údom a odtiskom hlavním deju. Takouto osobou je Achill, na ňom Grekom najviac záleží; on je stroj, na ktorého sa všetko poťahuje, on stáť musí za dej, nad všetkými je vyvýšený, tak ale, že i druhé osoby jednajúce sú deju hlavne, keď ony vystúpia, dej sa rozvíja, ba tak je celý dej s týmito hlavnými osobami spojený, že keď oni víťazia, celý národ víťazí a naopak. Achill z greckej, Hektor z trojanskej strany je najväčšia osoba; tieto dve osoby pustia sa do súboja; Achill víťazí, a víťazstvom jeho Grekovia víťazia, s pádom Hektora Troja padá. Achill je najvernejší predstavovateľ starého greckého sveta, on je búrlivý, nárůživý, dobrý, priateľský, hnevľivý, hrdinský, citlivý atď. Táto osoba tak je podstatná a hlavná pred Trojou, že keď Achill do boja vystúpi, všetko sa dobre darí, naproti tomu, keď nechce bojovať, Grekovia ustupujú. Kniežatá grecke sa radia, čoby mali robiť, bo Achill nebojuje; ale zabijú Patrokla, Achill padne do prachu, vlasy si trhá, letí jako víchor do boja, Trojani klesajú a Greci víťazia. Táto hlavná osoba musí to vykonať, čo je hlavne v deji. Hektor a Achill sú hlavní v Illiade; Hektor ale padá od Achilla a Achill vyviedol určenie svoje, bo Troja padá, a teraz už i on umiera.

Tak dej epický v jednej osobe spojený máme; v našich národných spevoch osoba tá je dušou predstavenia. Osoba taká nejedná z čistej úvahy alebo premyslenia, ale pod istými okolnosťami k určeniu tomu prišla, svojou síce vôľou k tomu odhodlaná. Ponevác

dej epický stojí v rovnováhe s okolnosťami, preto hrdina nesmie sa predstaviť, ktorý to len zo svojho rozumovania robí, bo takéto účinkovanie prípadnosťami — je potrebná strana v epickom deji. Alexander V. nenie epická osoba, ale dramatická, on ide do Asie, chce byť pánom sveta, chce slávu svoju svetom rozhlásiť, chce sa ukázať atď., to je ale dramatické, preto Alexandrov čin nenašiel spevca, Achill ale našiel svojho Homera; a keď Alexander V. prišiel do Sideum, padol na hrob Achilla, zvolajúc: „Stastný hrdina, ktorý si našiel Homera.“

Novejšia epika národov je viac dramatická, a ani nemohla byť inakšia, bo svet náš hlbšie pojal ducha; preto teraz nemožná vec, žeby sa veľké dejiny len tak okolnosťami priviedly, ale sú už skôr prichystané, pristrojené. Vezmime na pr. sedmíročniu vojnu, jak je tam požadovanie a osôb pripravovanie; naproti tomu vo všetkom svete predmet docela svoje právo zadrží. Achill sa rozhnevá a nebojuje, hrozná pohroma príjde na Grekov atď. Achill teda k tomuto hnevu prišiel, že bol obrazený, hnev je v tom deji hlavný, a takýto stav prípadnosťami určovaný bol, v ktorom sa Achill našiel, a ani on nemal po predku vypočítané, čo bude robiť. — okolnosti doniesly, zabijú Patrokla — a bojuje atď. Odysseus musí ísť domov, Achill sa musí nahnevať. Tento dej v tej jednej osobe sjednotlivý robí počiatok básne epickej, v ktorom sa hlavne osoby pohnutie predstavovať začína; tak Homer Illiadu nezačína s vojnou, tá sa nevie, ale začína s Achillom. Predmet širšie sa rozvíja rozličnými priebehmi, ktoré vôle osôb rozlične určujú, na to ale hlavne ide, aby sa predmet vyvinul. Odtiaľ povstávajú v epike epizódy, ktoré sú na tú alebo inú stranu predmetu obrátené, ku pr. Odysseus ide domov, na Delte sa zastavuje, po ňom putuje, pri ktorej príležitosti básnik ľudí, kraje atď. opisuje, ale to všetko hlavniu osobu predstavuje; potom príde k Lotofagom, Polyfemovi, Kyrke, Kalipso atď. a všade sa baví, príjde domov do *Itaky*. Tu je predstavený Odysseus tak, že to, čo chcel dosiahnuť, vykonal nevedacky.

Ponevác v epike niet ani čistej určítosti z jednej strany, ani nevládanie sa ducha z druhej strany, ale, jak sme povedali, duch na rovnováhe stojí; preto jednajúca osoba nemôže to, čo ona chce a jak to ona chce, vykonať, a síce samostatne uskutočniť a určiť. Určenie toto musí byť v iných rukách, v iných mocach, ktoré predmetmi vládajú, a tieto moci sú: *bohovia*. Moci božské v klasickkej epike sú vyššie moci v epike vystavené byť majú, a v jakom vzťahu musia byť s ľuďmi? Jako v epike z jednej strany nesmie byť osoba docela zničená, tak ani nesmie byť docela samostatná alebo svobodná, ale musí zadržať prosriedok medzi týmito dvoma krajnosťami. V indickej epike a v starej symbolike je osoba zničená a samostatne jednajúca. Toto pôsobenie bohov a jich poťah k ľuďom najkrásnejšie predstavený máme v starej epike. Jednotlivé osoby grecké idú do vojny z ustanovenia vyššieho, ale i to je popchnutie jich vlastné, i svojou mocou to vykonávajú, nad nimi sa ale vyššie moci chvejú; teda nie sú tie osoby otroci, ale ani sebevolníci, ale práve skrze to samostatné, bohovia v dejoch ľudských sú spojení a podiel berúci. O tomto poťahu bohov k ľuďom rozlične dosiaľ panovaly myšlienky, mnoho sa o tomto predmete hádalo a písalo. Jedni hovorili, že bohovia greckí sú len čisté allegorie, teda že si vraj Grekovia pod Apollonom svetlo, pod Zeusom moc, pod Pallasou múdrosť atď. mysleli.

Iní zase sa hádali: že či tieto moci Božie sú dačo podstatného, a či ony skutočne v tom povedomí u národu a pevcoch boly, v ktorom si my Boha predstavujeme? I jeden i druhý spôsob považovania je nepravdivý. Ale pravda, že Grekovia verili na svojich bohov, oni jim dávali súdy, rady, v boji i doma, oni s celým jich životom najtuhsie spojení boli, bo prvé: povedomie čosi druhého predpovedalo ľuďom, toto poňatie muselo sa jim zjavíť jako dačo individualného, jako dačo jednotlivého: Grek vedel o moci vyššej, o sile dôstojnejšej, vedel o duchu a jeho individualnom javení sa. Ponevác sa v greckom svete jednotlivé vlastnosti ducha predstavovali, ale tak, že toto predstavenie zničilo

všecbecnosť ducha, duch v jednotlivých určítostach sa zjavoval; preto muselo sa viacej bohov vyvinúť, tak ale, že jeden bol podstatní ťah; tak sa v Apollovi nielen múdrosť predstavovala, ale i osoba atď. Grecký svet je plný na túto vieru jednotlivých duchov — i náš ľud obecný verí na strašidlá. — Zeus sa jako bôh spravodlivý zjavuje, a tato určítosť je nielen allegoria, ale skutočná podstata a preniknutie povedomia ľudského podstatou takou. Grek si predstavoval a veril na svojich bohov, tak jako kresťan na svojho, oni mu boli pravdiví a skutoční, oni mu boli osoby živé v svete vyššom trvajúce, záležitosti ľudské obstarávajúce. U Grekov nebolo reflexie a preto viera jeho bola nepokalená, on mal čisté povedomie, že tieto vyššie, božie moci sú podstatné, sú svet tento riadiace. Či nemal pravdu, či boli oklamaní? Ach nie — nie! Bo kto oproti tomu, že duch neriadí svet celý, stojí o mnoho nižšej a v nedokonalnejšej forme, jako Grek, ktorého viera je životná. Keď sa Grekovia mali odhodlať do vojny atď., poradili sa bohov, a tým vôľu božiu vyplňovali, jich na pomoc volali; tak Mars napomáha Trojanov, Minerva Grekov. Utešený príklad máme na Achillovi, ktorý keď chce do Agamemnona rozhnevany zarábnuť, Minerva mu ruku chytí atď. Tu Minerva práve v ten čas prichádza, keď má skutok ducha a života greckého nehodny vyviest; Minerva ale nič neznačí druhého, len spametovanie sa Achilla. Zviera by bolo zchytílo, ale človek, Achil sa spamätaval, bôh mu pomáhal. — Takú vieru na Boha má i ľud náš, keď povie: „Bôh Vám pomáhaj...“ „Však mu Pán Boh zpomôže“ atď. I Achillovi v jeho nárúživosti ukáže sa Minerva:

„Keď na svém toto tak duchu a svéj myšli
premítal,

Velký už táhnuł meč, v tom z neba išla
Athena“ atď.

Ján Hollý.

Hegel nemá pravdu, keď hovorí, že Grekovia verili na bohov jako diela umelecké. Pod týmito bohmi stojí osoby ľudské, keď z vôle božej robia, dobre robia, naproti tomu zle bohovia museli rozhodnúť, radu dať;

a preto Grek z abstraktnosti ducha ešte nerobí, viera jeho je ešte nie povedomie všeobecne ducha; a to bol nedostatok greckého ducha, ktorý pozdejšie musel sa do druhej vyššej formy prerodiť, to ale pravda ostane, že vo všetkom musí duch, musí Boh rozhodnúť, určiť, radíť, a človek len týmto povedomím jedná opravdu človecky, opravdu ľudsky, bo vyplňuje voľu ducha.

Ponevác teda v epike predmetnosť a dej je základná strana poesie, a menovite v greckom svete, ktorý je klassicko-epický svet, človek ešte neprišiel k úplnému a všeobecnému povedomiu ducha, a preto moci vyššie, moci božie sú, ktoré ho určujú, to určenie ale i medzi samými bohami greckými stáva, za to panuje v greckom svete a v epike *osud*. Čo je osud? Osud je potreba nevyhnutelná, potreba všeobecná, ktorá sa vykonať musí. Zeus je najvyšší, on rozkazuje druhým bohom, ale tak, že títo v svojom okrese tiež svobodní ostávajú, moc jeho je teda nie konečne určujúca, vôľa jeho nie konečne prenikajúca; ale všeobecne určuje a panuje nad nimi ešte jedna vyššia moc, a táto moc je *osud*. Tak máme v živote greckom: vyvrátenie Trojy je v rade najvyšších uzavreno, ale aby Troja vyvrátená bola, musia Grekovia bojovať, dejstvovať. Cassandra plače nad budúcim pádom Trojy, ale darmo, duch grecký je vyšší, a musí zvíťaziť nad Asiou. Keď je ale takáto potreba bez dostatočnej príčiny, je osud *slepý*, alebo slepá prirodzenosť. ku pr. „zomrieš, či tu budeš, či do bitky pôjdeš,“ bo táto vypoved nemá dostatočnej príčiny, ktorá by sa zakladala na všeobecnosti ducha, ale len na prirodzenosti. Takýto slepý osud my prijať nemôžeme, lebo tým by všetko pod riaditeľstvom, opatrovaním a vládaním Boha najmúdrejšieho a všemohúceho sa nachádzajúce podkopalo sa, a slepému osudu ponechalo, tam sa človek k Bohu vznášať nemôže, bo tu je Boh abstraktní, odtažený a svet prúdu svojmu popúšťajúci. V tomto prirodzenom osude nič inšie niet, len skutočná sebezvolnosť, prirodzenosť, moc prirodzená, zpredmetnená, ktorá kráľovstvo ducha istým chodom určuje a preto takýto osud slepý i v povedomí národa stáva sa protivným,

ku pr. Mozz. V druhom smysle osud je nič inšie, jako potreba, ktorá sa z dostatočnej príčiny rozvinutia veci stáva, či v ríši duchovnej či v prirodzenej. Tak, keď vyschnú stromu žilky, riek, pramenov atď., strom i rieka vysychajú, a to jich osud. Keď zem stojí štvorhranne k slnku, teda slnko rovne svieti, to je osud zeme, ktorý z dostatočných zákonov z božského ustanovenia vládá; keď národ určenú a naloženú prácu svoju v službe ducha vyvedol, a prišiel národ druhý započávajúci prácu druhú, to je tiež osud, bo to je všetko potrebné, rozumne určené. Tento jedon osud ešte vládá v greckom svete, v ňom sú bohovia na rozlične rozpadnutý, všetkým nevládajúci. „Mojra“ koho trať, ten je tam; Achillovi je sudené, že musí v mládenckom kvete zomrieť, on proti tomu nič nemôže, čo by čo robil, matka Thetis žiada Zeusa, aby jej syn dlho žil, ale ani Zeus nemôže osud zmeniť, a nemôže žiadosti matke privoliť, hoc jej prvú prosbu, aby na jedon čas Trojani zvíťazili, vyplnil. Achill sám dobre vedel, že je „*εξωμορος*“, stane si na breh mora a plače, matka vystúpi z mora a povie mu: „neplač, syn môj, to je vôľa osudu.“ Taký Oedip mal svoj osud, jemu predpovedano, že si zabije otca, ale on o tom nič nevie, nad nim panuje osud. Teraz, keď hrdinské osoby osud zastihne, ten nás do veľkého smútku a žiaľu privedie, bo vidíme, že to, čo je nalslächetnejšie, len tak hynie. Medzitým v tom leží to, že čo sa má slavné, veľké ligotavé zjaviť, nemôže dlho trvať, že sa proti tomu zbúria svetskí daši. Keď sa hrdina muž alebo mládenec jako velikán v glórii ducha a slávy zjaví, to jeho zaligotajúce zjavenie sa je krátko trvajúce; bo okolností hneď sú inšie, okamženia chytro bežia, preto, keď duch v úplnej sláve sa zjaví, chytro sa okolnosti zmenia.

Taký osud majú všetci velikí mužovia, skoro upádajú. Potreba jich upadnutia je tá, že *napnutie* ducha ohromné, ktoré oni predstavovali, nemôže dlho trvať, jako to sám človek môže cítiť, keď dáku veľkú vec vykonal, bo tu je konečnosť, tu je zemskosť a hruda, tu je i telo a jeho zápal musí skoro klesať. Vôbec takých velikých mužov osud

je ten, že oni hoc na krátko, preca povolanie a určenie svoje vyviedli, a práve vtedy padajú, keď jejich povolanie završené. *Achill* umiera, keď Troja padá premožená; *Alexander V.* v kvete svojej slávoligotavej mladosti. *Kristus* je v ustavičnom zápale, ale on je Syn Boží, ale i on umiera, keď apoštolov k zvestovaniu pravdy Božej pripravil. *Napoleon*, keď náš národ slovanský z dlhého krehnutia vzbudil, na skalách oceanu Heleny skonáva. Jich gloria len krátko sa zajasá, a potom jich ruka osudu preč odberá, tým je ale väčšie pôsobenie a účinkovanie, bo sa zjavia, aby stopy velikánske ducha na tejto zemi vyrázili, a blesky jich slávy tým jasnejšie pozdným stoličiam sa zaligotaly. Nič tak nepôsobí na človeka, jako kde sa duch jako duch ukázal, bo všetko, čo s takým velikánom prichádza do spojenia, je zvečnené pamiatkou jeho. Zem, na ktorej Spasiteľ sveta žil, je zem svätá, tisíci za ňu padali; vidieť z tadial to ohromné pôsobenie, ktoré Kristus mal. Pekne to vyslovil Kollár:

Kdo ctí národ všeho rád si všimá,
Co mu národ v paměť uvodí
Ves, kde muž velký se narodí
Hrob, jenž drahé kosti v sobě třímá.

Bo my všetci za tým tiahneme, bo oni nám tú božskosť, ktorú máme, viac znázornili; oni nám náš pôvod hlbšie pocítili spôsobili, oni boli vyvoleným ducha a veku. Každý národ musí sa radovať a potešiť vo velikých mužoch svojich, bo oni boli názorom, že i on je v stave dačo utvoriť. — Mazoni v óde na

Napoleona myšlienku skoro pomýjajúcej glorie velikána spomína. I my Slovania vieme si vážiť Napoleona, bo vieme, čo vykonal, že ešte raz všetkymi zatriasol, nášho sveta budúcnosť znázornil, a preto padol velikán. Grekom takýmto názorným národného života hrdinom bol Achill. O osudu ešte to pripomenúť musím, že v starej cirkvi mnoho hádano: či istí ľudia sú predurčení zahynutiu alebo životu; toho smysel je ten, že či človek podľa toho, jakú prirodzenosť dostane, celý život previesť musí, alebo či dostal takú prirodzenosť, v ktorej musí byť docela zatratený alebo spasený. Tá strana, ktorá tvrdila, že je predurčenie, bola proti kresťanom, a je skutočne pohanská podľa pravdy kresťanskej, bo sa skrže to všemohúcnosť Boha a vlada ducha zapiera, bo to je prirodzenosť, žeby človek v živote matky dostal predurčenie také, od ktorého by sa osvobodil nemohol, tu všetka svätosť kresťanstva padá, ale práve preto domnenie to je zatratené. Druhí tvrdili, že nieto predurčenie, a to je pravda, bo ináče je všetko darobné. Kalvini predurčenie veria, a pozoru hodno, že Maďari túto vieru prijali, bo jako národ je fínský, prosaický, duchom nezbudovaný, tak viera tá predurčenie majúca najlepšie mu primerená bola. U nás Slovanov je tiež osud, ale to je len ostatok zo starších časov, časov pohanských. „Zaspievalo ptáča atď. Čo komu súdené, to ho ver neminie atď.“

Epickú poesiu historicky vyvíňovať nebudeme.

Rozmanitosti.

Japania a západ. Japanská država otvára brány svoje do korán západnej osvete. Vliv cudziny zasahuje tam už do všetkých pomerov života verejného a súkromného. O prekot stavajú sa úplne dľa vzorov europejských budovy státné, kasárne, školy a nemocnice. Na pobreží morskom sriaďujú sa početné svetlárne, telegrafický drôt spojuje všetky dôležité mestá; doprava listov deje sa pošťou dľa spôsobu europejského, najnovšie zavedené boly i známky poštovné a korespondenčné

listky. Z mesta Osaky do Kobe vedie železná dráha, ktorej stanice majú nápisy japanské a anglické a pri nich sa vydávajú listky v jazykoch: anglickom, nemeckom, francúzskom i holandskom. Parníky prechádzajú sa po mori a riekach. Návšteia na rohoch ulíc, nápisy hostincov a krámov písané sú japonsky, anglicky a francúzsky. Sviety sa petrolejom, anglické koberce kryjú podlahu, obľúbenými nápojmi sú víno a likéry, no i iné druhy nápoju. Mnohí nosia už úplný kroj euro-

pejský; iní skladajú odev svoj z kusov domáciach i cudzích. Nosia europejské čizmy, vlnené košeľe, dlhé nohavice, nad tými široké sukne, vysoké cilindre a pri najkrajšej povernosti dáždnyky rozmerov obrovských. Oj

nešťastní Japančania, tam vaša sláva, keď trpíte nemeckú, anglickú atď. reč! Prečo nestaviate čínské múry?! Podte sa k nám kultúre učiť!!

Literárne, umelecko-vzdelanostné zprávy.

Drahí Bratia a Sestry v národe! Keďže neprajná doba prekáža nám v národnom vzdelaní, ba keď ešte aj milovanie svojej národnosti vyhlasuje sa za vlastizrada, je to celkom prirodzená vec u národa tak hlboko potlačeného, že klesá aj naša literárna činnosť, keď je od vlády prenasledovaná a od odrodilej slachty opustená.

V tichej súkromnosti lutujúc toto nevoľníctvo milého Slovenska, chcem mu podať moje skrovné básnické práce, sťa duševný pokrm v tejto nepravnej dobe nášho verejného života. Ponáhľam sa oddať môjmu zaznanému, potupenému a každého práva pozbavenému národu všetko čo mám. ponáhľam sa k okriatu jeho zronenej mysle podniknúť všetko, čo moje skrovné sily stačia.

Z nevšímavej kroz mňa samého tobolky, vyťahujem skrovné básnické plody moje, z čiastky v rozličných časopisoch už uverejnené, z čiastky preklady a z čiastky posiaľ ešte neuverejnené básne pod názvom „Poezie

Dušana Savy Pepkina,“ ktoré oddávam verejnosti a ku ktorému cieľu otváram prítomným pozvaním lehotu predplácania do 1. febr. 1876.

Skrovné básnické plody moje výndu vo dvoch sväzkoch, každý veľkosti a formátu Sam. Chalupkových spevov, tak že jestli do 1. febr. 1876. prihlási sa mi dostatočný počet odberateľov, doručí sa týmto na poštovú dobičku prvý sošit mojích piesní v cene 1 zl. r. č.

Po rozposlaní prvého sošitu, započne sa bezodkladne tlačenie druhého sošitu, ktorý doručí sa tým istým pp. odberateľom tou istou cestou a v tej istej cene. —

Slavné redakcie slovenských časopisov prosím uctive o uverejnenie tohto pozvania.

Súc vzdialený od pošty, prosím všetky predplatky a príhlasy do 1. febr. na blah. p. Jána M. Kulišek, pravotára v Novom Meste nad Váhom (Vágujhely) adressovať.

Dušan Sava Pepkin.

Listáreň redakcie a administrácie.

Veľk. p. V. P. T. v T. Sv. M. Teším sa veľmi Vašemu sľubu. Slov. bájeslovie bude obecnstvu vítané. Ráče prichystať rukopis. Výminku prijímam. Povest „Čierna pani“ bola by mi veľmi milá; tam sotva vyjde. Jestli možno, ráče mi ju láskave vyprosredkovať. Viac listovne. P. Čáran. Zasláné nám básenky svedčia, že máte básnické nadanie; no nemožno jich ešte uverejniť. Študujte prosodiu a výt. slovanských peotov. Píšte, porovnávajte s klassickými plodami, ponapravujte si sami, bo prisna autokritika je najlepším učiteľom. Pošleme Vám „Slovesnosť“ a mohli by ste si kúpiť „Poetickú čítanku,“ ktorú vydáva u I. L. Kobera v Prahe Václav Petrů. „Orla“ dostanete za polceny. — P. Janko Rožek. „Jaseňné dumky“ podaly by sme v „O,“ keby sme mali v ňom rubriku „Fenilleton“; no takto nemožno ju uverejniť. Ďalšie práce Vaše budú nám vítané. — P. B. K. v L. Máte milú reč; cvičte sa a bude z Vás časom spisovateľ. — P. Pepkin. Sľúbené práce čakáme! — P. P. O. v Szeg. Dieky. Keby nás všetci naši odberatelia tak, jako Vašnosť, podporovali, vychádzal by vo veľkom formáte a illustrovaný; no mnohý

myslí, že možno „O,“ odberať, čítať, kritisovať a — neplatit. — Oprava. V č. 10., na str. 272. má stáť v poslednom riadku poznámky miesto „v Porúbke“ — „v Malej Palúčke.“ — Vefactených odberateľov „Orla,“ ktorí nám za tento ročník dlhujú, prosíme, aby nám svoje nedoplatky do 15. dec. láskave doposlali, ináč budeme prinútení patričnosť svoju poštovou dobičkou inkassovať. Keď sme my svedomité plnili svoju povinnosť, myslíme, že to samé i od svojich čitateľov požadovať môžeme. Kto odberá časopisy slovenské a neplatí, ten ničí možnosť, by sa časopisy naše dôstojne udržaly, ten pomáha rúcať posledniu baštu nášho jestvovania a kultúrneho napredovania. Spolu upozorňujeme priateľov slovenskej belletristiky, aby sa behom decembra na „O,“ predplácať a potažne za odberateľov hlásiť ráčili. Koncom roku chceme znat, na čom sme; i dľa toho budeme pokračovať vo vydávaní časopisu nášho. Od obetovavosti ct. obecnstva závisí, či bude „Orla“ v dosavadnom alebo zvätsenom formáte vychádzať. Na zdar rezkejšiemu letu tatránskeho „Orla!“

Predpláca sa u redakcie a administrácie v Prievidzi (Privigy):

Celoročne 4 zl., polročne 2 zl. r. č. Študujúca a remeselnícka mládež, i chudobní učiteľia obdržia „Orla“ za 2 zl. r. č. Roč. II., III., IV. a V. „Orla“ možno dostať po 2 zl. r. č. — „Orla“ vychádza vo 12 sošitoch, 3¹/₂—4 hárkov silných, dňa posledného každého mesiaca na veľkej štvorke.

Majiteľ a vydávateľ Andrej Truchlý-Sytniansky. — Knihlač.-účasť. spolok v T. Sv. Martine.